

KOTIMAISTEN TEKSTIILIALAN YRITYSTEN VASTUULLISUUSKÄYTÄNTÖJÄ

Tiina Meriläinen

Pro gradu -tutkielma

Muoti, tekstiilitaide ja materiaalitutkimus

Taiteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Kotimaisten tekstiilialan yritysten vastuullisuuskäytäntöjä

Tekijä: Tiina Meriläinen

Koulutusohjelma: Muoti, tekstiilitaide ja materiaalitutkimus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma x Lisensiaatintutkimus

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 61, 3

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten vastuullisuus toteutuu kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen käytännöissä. Yritysvastuun ajankohtaisuuden lisäksi tutkijan henkilökohtainen kiinnostus aiheeseen johtivat tutkimusaiheen valintaan. Tämän laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea tekstiilialan ylimmän johdon henkilöä. Tutkimuksen aineistoanalyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä oli Elkingtonin kolmen pilarin malli, jossa yritys vastuu jaetaan taloudelliseen vastuuseen, ympäristövastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen.

Tutkimuksessa löydettiin kahdeksan yritysten vastuullisuuskäytäntöä. Vastuullisuuskäytännöt olivat materiaaleihin liittyvät käytännöt, joihin sisältyivät kierrätysmateriaalien käyttö, materiaalien valinta sekä ylijäämän minimointi, ja kotimainen tuotanto, johon sisältyivät työllistäminen, uusien työpaikkojen luominen Suomeen sekä kotimaisen tekstiiliosaamisen säilyttäminen Suomessa. Muita löydettyjä vastuullisuuskäytäntöjä olivat tuotteiden pakkaamiseen liittyvät käytännöt, kuljettamiseen liittyvät käytännöt, energiaan liittyvät käytännöt, sertifikaatit, henkilöstökäytännöt ja vastuullisuusraportointi. Lisäksi tutkimuksessa tulivat esille yritys vastuuseen liittyvät arvot ja tulevaisuuden vastuullisuus.

Tutkimustulokset osoittivat, että vastuullisuus oli onnistuttu viemään yritysten käytäntöihin laajasti, ja että vastuullisuus oli vaikuttavaa ja yritystoimintaa ohjaavaa. Löydetty vastuullisuuskäytännöt jakautuivat kaikkien kolmen vastuullisuuden osa-alueen, taloudellisen vastuun, ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun, kesken. Osa vastuullisuuskäytännöistä sijoitui useisiin vastuullisuuden osa-alueisiin, mikä ilmensi sitä, että yritys vastuu on laaja ja monitasoinen asia. Yritysvastuun toteutumisen kannalta oleellista on se, että kaikki vastuullisuuden eri osa-alueisiin kuuluvat käytännöt täydentävät toisiaan ja vain yhdessä ne voivat muodostaa yritys vastuun kokonaisuuden.

Avainsanat: yritys vastuu, taloudellinen vastuu, ympäristö vastuu, sosiaalinen vastuu, vastuullisuus, vastuullisuuskäytännöt, tekstiiliala

 Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen taustat ja tavoitteet	5
1.2 Tutkimuksen rajaus ja tutkimuskysymys	6
1.3 Tieteenfilosofiset lähtökohdat	6
1.3.1 Sosiaalinen konstruktionismi	6
1.3.2 Subjektiivinen antipositivismi	8
1.4 Tutkimusmenetelmät	9
1.4.1 Teemahaastattelut	9
1.4.2 Aineistoanalyysi, litterointi ja koodaus	11
1.5 Aikaisempi tutkimusaineisto	13
2 TEORIATAUSTA	16
2.1 Yritysvastuu	16
2.2 Patruunoiden aikakaudesta kohti strategista yritysvastuuta	17
2.3 Elkingtonin kolmen pilarin malli	19
2.3.1 Taloudellinen vastuu	19
2.3.2 Ympäristövastuu	20
2.3.3 Sosiaalinen vastuu	20
2.4 Yritysvastuun kannustimet	21
3 YRITYSTEN VASTUULLISUUSKÄYTÄNNÖT	22
3.1 Materiaalien vastuullisuuden eri näkökulmat	22
3.1.1 Kierrätysmateriaalien käyttäminen	22
3.1.2 Materiaalien valinta	23
3.1.3 Ylijäämän minimointi	25

3.2 Kotimainen tuotanto	26
3.3 Tuotteiden pakkaaminen ja kuljettaminen	27
3.4 Energia	28
3.5 Sertifikaatit	29
3.6 Jaettu vastuu	31
3.6.1 Yrityksen työntekijät	32
3.6.2 Yhteistyökumppanit	33
3.7 Vastuullisuusraportointi	34
3.8 Arvot yrityksen kivijalkana	35
3.9 Tulevaisuuden vastuullisuus	36
4 TULOKSET	38
4.1 Arvot yritysvastuun perustana nyt ja tulevaisuudessa	38
4.2 Vastuullisuuskäytännöt suhteessa taloudelliseen vastuuseen, ympäristö- vastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen	40
4.3 Löydetyt vastuullisuuskäytännöt	46
5 PÄÄTÄNTÖ	48
LÄHTEET	
LIITTEET	
Liite 1 Haastattelukysymykset	
Liite 2 Haastattelusopimuksen pohja 1	
Liite 3 Haastattelusopimuksen pohja 2	

1 JOHDANTO

Vastuullisuus on ajankohtainen aihe. Onko se yritysten sanahelinää, korulauseita, viherpe-sua, myynninedistämistä vai hienoja strategioita? Vai onko se toimenpiteitä kohti aidosti vastuullisempaa yritystoimintaa? Vastuullisuuden ympärillä riittää paljon puhetta, mutta mi-ten se näkyy yritysten käytännöissä? Tähän kysymykseen pro gradu -tutkielmassa on läh-detty etsimään vastausta.

1.1 Tutkimuksen taustat ja tavoitteet

Tutkijan yli 10-vuoden mittainen työkokemus kotimaisen tekstiili- ja vaatealan kaupallisella puolella sekä kiinnostus myös laajemmin yritysvastuuseen olivat suurimpia innoittajia tä-män tutkielman syntymiseen. Tutkijan maisterivaiheen opinnot muodin, tekstiilitaiteen ja materiaalitutkimuksen koulutusohjelmassa vaikuttivat luonnollisesti siihen, että tutkimus kohdistui tekstiilialan yrityksiin. Myös tutkijan yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa suoritta-mat hallintotieteiden ja johtamisen opinnot, joissa kestävän kehityksen teema kulki mukana koko opintojen ajan, siivittivät tutkijaa osaltaan eteenpäin yritysvastuun uusimman tiedon lähteille antaen eväitä tutkielman tekemiseen.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi tutkijaa ohjasi ja motivoi aiheen valinnassa sen kiistaton ajankohtaisuus. Aihe on puhutumpi kuin koskaan aiemmin, ja eri sidosryhmien yrityksiin kohdistavat odotukset luovat yrityksille paineita yritysvastuun entistä tehokkaampaan toteu-tukseen. Elämme ekologisen kestävyyskriisin aikaa. Luonnon kantokyky murenee, luonnon-varoja yli kulutetaan ja jätteiden määrä kasvaa. Sitran vuonna 2023 julkaisemassa mega-trendi ennusteessa muutosten kokonaiskuvaa kuvataan viiden toisiinsa kietoutuvan teeman kautta, joita ovat luonto, ihmiset, valta, teknologia ja talous.¹ Megatrendeillä on vaikutusta myös kotimaisten tekstiilialan yritysten toimintaan, kun muun muassa kestävän kehityksen vaatimukset ja muuttuva teknologia tulevat yritysten arkeen esimerkiksi uudistuvan lainsää-dännön ja digitalisaation myötä. Tekstiilialalla, jossa toimitusketjut ovat pitkiä ja globaaleja, korostuu luonnon, ihmisen, teknologian, talouden ja vallan yhteenkietoutuma luoden moni-mutkaisia rakenteita, joita voidaan ohjata ekologisen jälleenrakennuksen tielle yritysvastuun avulla.

¹ Dufva & Rekola 2023.

1.2 Tutkimuksen rajausta ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten vastuullisuus toteutuu kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen käytännöissä. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea tekstiilialan ylimmän johdon henkilöä. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä oli Elkingtonin kolmen pilarin malli, jossa yritys vastuu jaetaan taloudelliseen vastuuseen, ympäristö vastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen². Yritysvastuun osa-alueet esitellään tarkemmin luvussa 2.3.

1.3 Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Tutkimuksessa käytettävät tieteenfilosofiset taustaoletukset eli paradigmasitoumukset luovat perustan tutkimukselle ja osaltaan määrittävät tutkimuksen tavoitteita, toteutustapoja sekä tuloksia³. Saksalaisen filosofi Thomas Kuhnin mukaan paradigma on omaksuttu uskomusjärjestelmä, joka ohjaa ihmisen käsitystä ympäristöstään ja maailmasta, jossa hän elää⁴. Paradigmat ovat tärkeitä tieteellisen tutkimuksen teossa, koska mitään ilmiötä ei voida tulkita ilman jonkinlaista teoreettista ja menetelmällistä näkemystä, jonka varassa tehdään valintoja, arviointia ja suoritetaan kriittistä tarkastelua⁵. Paradigmat kulkevat tutkijan mukana koko tutkimusprosessin ajan. Ne luovat tutkimuksen peruspilarit, joiden kautta tutkija peilaa jatkuvasti omaa työskentelyään. Paradigma ohjaa tutkijan tutkimuksessaan tekemiä valintoja suhteessa ontologiaan, epistemologiaan ja metodologiaan⁶.

1.3.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Ontologia ottaa kantaa siihen mitä todellisuus on. Tutkijan tulee määritellä oma suhtautumisenensa siihen, miten hän uskoo ilmiön tai asian olevan olemassa. Ihmistieteissä esiintyviä ontologisia tasoja voidaan jaotella monin tavoin. Paradigmat voidaan jakaa muun muassa realistiseen eli positivistiseen, tulkinnalliseen ja poststrukturalistiseen lähestymistapaan.⁷ Tulkinnallisesta paradigmasta käytetään myös nimitystä konstruktionismi ja sosiaalinen

² Elkington 1999, 69–96.

³ Puusa & Juuti 2020a, 27.

⁴ Kuhn 1962.

⁵ Anttila 2005, 33.

⁶ Kekäle & Puusa 2020, 42.

⁷ Puusa & Juuti 2020a, 27–28, 38.

konstruktionismi⁸. Sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvaa paradigmaa voidaan kutsua myös suhteissa rakentuvaksi näkökulmaksi, jolloin korostuu ihmisten yhteinen tekeminen ja sosiomateriaalinen ulottuvuus. Erilaiset todellisuudet rakentuvat sekä inhimillisten että ei-inhimillisten toimijoiden välisissä suhteissa.⁹

Sosiaalinen konstruktionismi perustuu saksalaisen filosofi Edmund Husserlin fenomenologiaan. Husserlin kuuluisa lausahdus *zu den Sachen selbst*, tarkoittaa sitä, että fenomenologiassa tutkimuksessa pyritään pääsemään suoraan itse asiaan eli tutkimuksen kohteina olevien henkilöiden maailmaan.¹⁰ Sosiaalisen konstruktionismin pää-äänenkannattajien Bergerin ja Luckmannin mukaan sosiaalinen todellisuus on sosiaalisesti, vuorovaikutuksessa ja kielellisesti rakentunutta¹¹. Realistit taas ajattelevat todellisuuden olevan objektiivista ja siitä voidaan saada luotettavaa tietoa, joka ei kytkeydy ihmisten tulkintoihin. Sosiaalinen konstruktionismi kyseenalaistaa inhimillisen kokemuksen ilmaisemisen ja mittaamisen numeraalisesti. Vaikka realistisella maailmankuvalla on edelleen vahva asema tieteefilosofisella kentällä, on sosiaalinen konstruktionismi haastanut sitä enenevässä määrin 1970-luvulta lähtien. Konstruktivistisessa viitekehyksessä tiedon käsitetään olevan moninäkökulmaista, paikallista ja tiedon ajatellaan olevan sidoksissa tiedonhakijaan.¹²

Tutkielman ontologinen lähestymistapa oli sosiaalinen konstruktionismi. Ihmisten toiminta, kuten johtaminen (leadership) rakentuu vahvasti suhteessa ulkoisiin tekijöihin. Tutkimuksessa haastateltujen ylimmän johdon henkilöiden näkemykset vastuullisuuskäytännöistä olivat sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti rakentuneet yhdessä koko haastateltavan organisaation henkilökunnan ja sidosryhmien kanssa. Haastateltavien näkemyksiin vaikuttivat myös heidän sosiaalinen, kielellinen ja ei-inhimillinen ympäristö. Yrityksen strategia tai sen tulkinta ei tule olemassa olevaksi, ennen kuin henkilöstö tulkitsee sitä omassa toiminnassaan¹³. Yritysten vastuullisuuskäytännöt toteutuvat vasta, kun esimerkiksi yrityksen johdon vastuullisuuteen liittyvät puheet on viety käytäntöön, eikä se onnistu ilman koko organisaation panosta. Aaltonen ja Kovalainen mainitsevat, että sosiaalisen konstruktionismin määritelmän mukaan johtajuus voidaan nähdä jopa sosiaalisena suhteena, ei niinkään yksilön ominaisuutena¹⁴. Johtajuutta ei mielestäni kuitenkaan voi määritellä pelkästään sosiaalisena suhteena, vaan johtajuuden rakentuminen tulee nähdä monipuolisesti rakentuvana toimijuutena,

⁸ Berger & Luckmann 1966.

⁹ Tienari & Meriläinen 2021, 265.

¹⁰ Puusa & Juuti 2020a, 30; Huhtinen & Tuominen 2020, 297.

¹¹ Berger & Luckmann 1966.

¹² Kekäle & Puusa 2020, 42, 45–47.

¹³ Laine & Vaara 2012, 31.

¹⁴ Aaltonen & Kovalainen 2001, 23.

johon vaikuttaa haastateltavien henkilökohtainen kokemusmaailma. Laadullinen tutkimus, joka valittiin tutkimuksen tutkimusotteeksi, on myös itsessään sosiaalinen konstruktio-nismi¹⁵. Tutkijalla on merkittävä vaikutus saatuun tutkimusaineistoon ja siitä johdettuihin tutkimustuloksiin. Tutkijan täytyy myös muistaa, että tutkittavien esille tuomat asiat ovat aina tutkittavan tulkintaa, joka täytyy erottaa tutkittavasta ilmiöstä¹⁶.

1.3.2 Subjektiivinen antipositivismi

Epistemologialla eli tieto-opilla tarkoitetaan tiedon käsitettä yleensä ja tiedon saavuttamisen menetelmiä. Epistemologisen lähtökohdan mukaan tieto voi olla objektiivista tai subjektiivista eli kokemuksellista. Epistemologista keskustelua on leimannut väittely ilmiöiden säännönmukaisuuksia etsivien ja syy-seuraussuhteita tapahtumien selittämiseksi ja ennustamisen vuoksi etsivien positivistien ja tapahtuminen ainutkertaisuutta painottavien antipositivistien välillä. Subjektiivisen antipositivistisen epistemologisen oletuksen mukaan ihminen on tutkimuksen kohteena ja tiedon hankinnan välineenä, joten tietoa tulee etsiä heiltä itseltään.¹⁷ Tutkimuksen epistemologinen lähestymistapa oli subjektiivinen antipositivismi. Tutkittavilta haastattelun kautta saatua tietoa pidettiin ainutkertaisena, yksilöllisenä ja arvokkaana ilman sitä kautta saatavien tulosten yleistettävyyttä. Haastattelun kautta saatu tieto oli myös aikaan ja paikkaan sidottua. Tutkimuksessa tutkijan omat taustatiedot yritysten vastuullisuuskäytännöistä ja ylipäättään oma kokemusmaailma vaikuttivat siihen, miten haastattelija ja tutkittava kohtasivat ja olivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, ja sitä kautta vaikuttivat kokemuksellisen antipositivismin mukaan tutkimustuloksiin. Myös tutkijan havainnot aisteillaan ja ymmärryksellään vaikuttavat oleellisesti tutkimuksen kulkuun¹⁸. Tutkimuksessa ei pyritty löytämään yleistettäviä tutkimustuloksia, vaan tavoitteena oli ymmärtää kolmen tekstiilialan yrityksen vastuullisuuskäytäntöjä sellaisena kuin ne esiintyivät haastatteleluun valittujen henkilöiden elämismaailmassa. Tällainen tutkimuksen lähestymistapa korostaa tutkimuksen fenomenologista otetta.

¹⁵ Juuti & Puusa 2020b, 101.

¹⁶ Puusa 2020a, 108.

¹⁷ Puusa & Juuti 2020a, 34.

¹⁸ Huhtinen & Tuominen 2020, 297.

1.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tutkimusote oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden tarkastella tutkittavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta¹⁹. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea tekstiilialan ylimmän johdon henkilöä ja etsittiin heiltä saadun haastatteluaineiston avulla vastausta siihen, miten vastuullisuus toteutuu kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen käytännöissä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä käsitellään perusteellisesti syvyysuunnassa tarkoituksena saada yhdestä havaintoyksiköstä irti mahdollisimman paljon²⁰. Laadullisen tutkimuksen tieto ei ole yleistettävissä. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on tutkittavien kokemukset, ja tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa teoreettista tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä.²¹

1.4.1 Teemahaastattelut

Tutkimusaineisto hankittiin haastattelujen avulla. Haastateltaviksi henkilöiksi valittiin K. & H. Annala Oy:n (jatkossa Annala) toimitusjohtaja Hanna-Maria Kortesoja ja Lennol Oy:n (jatkossa Lennol) operatiivinen johtaja Iina Sopanen. Tutkimukseen haastateltiin myös kolmannen kotimaisen tekstiilialan yrityksen toimitusjohtajaa, mutta haastateltava halusi pysyä anonyymina. Jatkossa tästä henkilöstä käytetään nimitystä kolmas henkilö ja yrityksestä nimitystä kolmas yritys. Sekä Annalan että Lennolin päätoimiala ovat sisustustekstiilit, ja tuotteet valmistetaan pääasiassa yritysten omilla tehtailla Etelä-Pohjanmaalla. Annala valmistaa kudottuja huonekalukankaita sekä koteihin että teollisuuden tarpeisiin. Oman malliston lisäksi Annala valmistaa tilaus- ja projektikankaita sekä kankaita eri brändeille.²² Lennol suunnittelee ja valmistaa sisustustekstiilejä ja pehmusteita yrityksille ja julkiselle sektorille. Lisäksi Lennol valmistaa tuotteita eri brändeille.²³ Molemmat yritykset ovat perheyrityksiä useammassa sukupolvessa.

Tilastokeskuksen suppean määritelmän mukaan alle 250 henkilöä työllistävät yritykset ovat pieniä ja keskisuuria yrityksiä, jäljempänä PK-yrityksiä²⁴. Valtaosa suomalaisista yrityksistä

¹⁹ Juuti & Puusa 2020a, 9.

²⁰ Kananen 2017, 36.

²¹ Puusa & Juuti 2020b, 76; Kallio & Palomäki 2020, 94.

²² K. & H. Annala Oy 2024.

²³ Lennol Oy 2024.

²⁴ Tilastokeskus 2023.

on PK-yrityksiä²⁵. Annala työllisti vuonna 2022 yhdeksän henkilöä liikevaihdon ollessa 687000 euroa²⁶. Lennol työllisti 27 henkilöä liikevaihdon ollessa 2,8 miljoonaa euroa²⁷. Molemmat yritykset ovat PK-yrityksiä. Kolmannesta yrityksestä voidaan todeta anonymiteetin säilyttämisen puitteissa ainoastaan, että henkilöstömäärän ja liikevaihdon perusteella se on PK-yritys, ja että sen tuotanto on Suomessa. Vaikka haastatteluun valitut kolme yritystä eivät yksinään ole isoja työllistäjiä, on niiden merkitys isossa kuvassa merkittävä yhdessä muiden PK-yritysten kanssa. Lisäksi Etelä-Pohjanmaan pienillä paikkakunnilla toimivat yritykset voivat esimerkillään kannustaa ja vaikuttaa positiivisesti alueensa elinkeinoelämään.

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Laadullisessa tutkimuksessa erilaiset haastattelut ovat eniten käytetty aineistonkeruumenetelmä²⁸. Haastattelutilanne voidaan nähdä haastattelijan ja haastateltavan välisenä keskusteluna, jolle on kuitenkin etukäteen asetettu tavoite ja jota haastattelija ainakin jossain määrin johdattelee eteenpäin. Haastattelun metodinen etu on, että haastateltaviksi voidaan valita henkilöitä, joilla tiedetään olevan tietoa tutkittavasta aiheesta.²⁹ Kaikkien tutkimukseen valittujen kolmen yrityksen verkkosivuilla kerrottiin yrityksen vastuullisuudesta, joten tutkija tiesi, että yrityksillä on jonkinlainen suhde yritysvastuuseen. Lennolin verkkosivuilla oli nähtävillä muun muassa vastuullisuuskatsaus ja hiilijalanjälkiraportti. Annalan ja kolmannen yrityksen verkkosivuilla yritysvastuuta esiteltiin pintapuolisesti. Haastattelu eteni etukäteen tehtyjen 19 kysymyksen avulla³⁰. Näistä kysymyksistä seitsemän oli taustakysymyksiä. Haastattelutilanne muodostui keskusteleväksi ja paikoin hyvin rönsyileväksi. Tässä tutkimuksessa haastateltavat eivät saaneet haastattelukysymyksiä etukäteen, mutta heillä oli tiedossa tutkimuksen aihe, kotimaisten yritysten vastuullisuuskäytännöt.

Haastattelut toteutettiin *Microsoft Teams* -sovelluksella touko- ja kesäkuussa 2023. Tutkimuksen validiteetin kannalta kameran käyttäminen haastattelussa ei ollut tarpeellista, joten kamera oli suljettuna lukuun ottamatta haastatteluiden alkua ja osan haastatteluiden loppua, jolloin kamera oli hetkellisesti auki. Haastattelututkimuksessa tutkijan ja haastateltavan välinen luottamus on ensiarvoisen tärkeää³¹. Kaikissa kolmessa haastattelussa tutkija ja haastateltavat olivat toisilleen entuudestaan tuntemattomia, joten kameroiden käyttäminen päällä ennen haastattelua lisäsi luottamusta ja myös vapautti haastattelutilannetta osapuolten

²⁵ Heljala, Myllymäki & Suomalainen 2023.

²⁶ H-MK > TM 9.5.2023. Ks. Lähdeluettelo; Fonecta 2023.

²⁷ IS > TM 15.5.2023. Ks. Lähdeluettelo.

²⁸ Kananen 2017, 88.

²⁹ Puusa 2020a, 103, 106.

³⁰ Liite 1. Haastattelukysymykset 2023.

³¹ Puusa 2020a, 108.

nähdessä toisensa ruudun välityksellä. Haastattelut nauhoitettiin *Microsoft Teams* -sovelluksella sekä älypuhelimelle ladatun sovelluksen avulla. Ennen haastatteluja tutkija ja haastateltava tekivät kirjallisen sopimuksen. Kaksi haastateltavista antoivat suostumuksena käyttää tutkielmassa omaa nimeään³². Yhden haastateltavan kanssa sovittiin, että haastateltavan tunnistetiedot eivät tule esille tutkielmassa³³. Haastattelut kestivät noin 40–70 minuuttia.

1.4.2 Aineistoanalyysi, litterointi ja koodaus

Aineistonkeruun jälkeen aineisto tulee yhteismitallistaa eli saattaa yhteen muotoon³⁴. Haastatteluaineisto litteroidaan eli muutetaan puheesta tai kuvasta tekstiksi³⁵. Tämän tutkimuksen haastattelut litteroitiin viimeistään haastattelua seuraavana päivänä, jolloin haastattelut olivat tutkijan tuoreessa muistissa. Haastatteluja tehtäessä *Microsoft Teams* -sovelluksen litterointi toiminto oli päällä, mutta siitä saatu litterointi aineisto vaati kuitenkin manuaalista litterointia. Litterointi suoritettiin koko haastatteluista lukuun ottamatta haastattelujen alku- ja loppuosia, joissa ei käsitelty haastattelukysymyksiä. Litterointi tehtiin sanatarkasti, sisältäen erilaiset äännähdykset, kuten naurahdukset. Myös erimittaiset tauot huomioitiin litteroinnissa. Sanatarkasti tehty litterointi mahdollistaa aineiston suoran lainauksen myöhemmin³⁶. Kun haastattelut oli litteroitu, alkuperäiset tallenteet hävitettiin sopimuksen mukaisesti.

Litteroinnin jälkeen aineisto koodattiin *ATLAS.ti* -ohjelmalla. Vaikka koodaus ei vielä ole aineiston analyysiä, tulee tutkijan muistaa, että koodaus on kuitenkin aineiston tulkintaa. Tutkijan valitsemat merkitykselliset asiat eli koodit ovat tutkijan jollakin tavalla valitsemia kohtia aineistosta. Työskentelyn alussa tutkijan täytyy päättää, nimitääkö koodit etukäteen vai nouseeko koodit esiin aineistoa läpikäydessä.³⁷ Litteroitu aineisto ladattiin omina haastattelu kokonaisuuksina *ATLAS.ti* -ohjelmaan ja koodattiin ohjelman perustoimintoja käyttäen. Koodeja ei nimetty etukäteen vaan ne löytyivät aineistosta koodauksen edetessä. Tutkija valitsi koodattavaksi merkityksiksi vastuullisuuskäytäntöihin liittyviä kokonaisuuksia.

³² Liite 2. Haastattelusopimuksen pohja 2023a.

³³ Liite 3. Haastattelusopimuksen pohja 2023b.

³⁴ Kananen 2017, 132.

³⁵ Ruusuvaara 2010, 424.

³⁶ Kananen 2017, 134.

³⁷ Jolanki & Karhunen 2010, 399.

Aineistosta koodattiin myös vastuullisuuteen mahdollisesti välillisesti liittyviä merkityksiä sekä haastateltavien taustatiedot. Aineistosta löytyi 32 koodia.

Tutkimuksen aineistoanalyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on yksi yleisemmin käytetyistä metodeista laadullisen aineiston tarkastelussa³⁸. Sisällönanalyysissa tutkija tiivistää ja selkeyttää hajanaista aineistoa kadottamatta sen sisällä olevaa keskeistä sisältöä³⁹. Tätä tutkimusta lähestyttiin ensin aineistolähtöisesti, mutta analyysin edetessä tutkimuksen teoreettinen viitekehys nostettiin analyysia ohjaavaksi tekijäksi. Tällöin tutkijan ajatteluprosessiin vaikuttavat aineistolähtöisyys, tutkijan aikaisempi teorian tieto sekä teorian ohjaava rooli aineiston tarkastelussa.

Aineiston hankinnan jälkeen tutkijan tulee perehtyä saamaansa aineistoon, ja pyrkiä löytämään vihjeitä siitä, millaisiin teemoihin, luokkiin tai kategorioihin aineistoa voisi ryhmitellä⁴⁰. Haastattelun jälkeinen ensikosketus tutkimusaineistoon tuli aineistoa litteroidessa ja sitä lukiessa. Myös aineiston koodaus ennen aineistoanalyysiä edisti tutkimusaineiston tuntemusta. Huolelliseen tutkimusaineistoon perehtymisen lisäksi tutkija hankki lisätietoa tutkimastaan aiheestaan perehtymällä muun muassa aiheita käsitteleviin tutkimuksiin ja teorioihin. Tutkijan esiymmärrys aiheesta vaikuttaa aineiston hankintaan, mutta myös aineiston analyysiin, jonka laatu on kiinni tutkijan kyvystä tulkita ja ymmärtää hänen tutkimaansa ilmiötä⁴¹.

Koodauksen jälkeen alkoi varsinainen aineiston analysointi. Tutkimuksen teoreettisena viitekehysten toimi Elkingtonin kolmen pilarin malli, jossa yritysvastuu jaetaan taloudelliseen vastuuseen, ympäristövastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen⁴². Analysoinnin ensimmäisessä vaiheessa koodatut merkityskokonaisuudet luokiteltiin joko taloudelliseen, ympäristö tai sosiaaliseen kategoriaan. Neljäntenä kategoriana oli vielä muut -kategoria, johon sijoitettiin tutkijasta tuntuvat tärkeät merkitykset, mutta jotka tutkimuksen tässä vaiheessa oli vaikea sijoittaa mihinkään edellä mainituista kolmesta kategoriasta. Osa merkityksistä sijoittui useampaan kategoriaan. Tätä aineiston luokittelun vaihetta voidaan kutsua myös teemoitteluksi, joka viittaa menetelmänä siihen, että aineistosta pyritään etsimään sellaisia piirteitä, jotka

³⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.

³⁹ Puusa 2020b, 149.

⁴⁰ Juuti & Puusa 2020c, 143.

⁴¹ Juuti & Puusa 2020c, 143.

⁴² Elkington 1999, 69–96.

ovat yhtenäisiä usealle haastateltavalle⁴³. Kategorisoidusta aineistosta löytyi erilaisia kokonaisuuksia, jotka antoivat vihjeitä tutkimusongelman ratkaisemiseen.

Seuraavassa vaiheessa tutkija tarkasteli kategorioita etsien niistä samankaltaisuuksia ja poikkeavuuksia pitäen koko ajan mielessä tutkimuksen tavoitteet. Kategorioista löytyi alakategorioita, joissa kaikissa oli löydettävissä yritysten vastuullisuuskäytäntöihin liittyviä merkityksiä, jotka tutkijan näkemyksen mukaan auttoivat vastaamaan tutkimuskysymykseen. Tämän jälkeen tutkija peilasi löydöksiään Elkingtonin kolmen pilarin malliin sijoittaen löytämiään vastuullisuuskäytäntöjä taloudellisen vastuun, ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun osa-alueisiin hyväksyen sen, että valtaosa löydettyistä vastuullisuuskäytännöistä oli sijoitettavissa useisiin vastuullisuuden osa-alueisiin⁴⁴.

1.5 Aikaisempi tutkimusaineisto

Tutkimuksen teoreettista lähtökohtaa ohjaavasta yritysvastuu käsitteestä löytyi useita ajantasaisia artikkeleita, kirjallisuutta ja selvityksiä, joissa yritysvastuuta käsiteltiin eri näkökulmista. Koipijärven ja Kuvajan teoksessa *Yritysvastuu 2.0 – Johtamisen uusi normaali* (2020) esitellään yritysvastuu strategiasta käytäntöön ja case-esimerkkien avulla konkretisoidaan yritysvastuuta. Teoksessa esitellään myös John Elkingtonin kolmen pilarin malli, joka toimi tämän tutkielman teoreettisena viitekehystenä.⁴⁵ Vaihtoehtoinen teoreettinen viitekehys olisi voinut olla myös Carrollin pyramidimalli, joka niin ikään kuvaa yritysvastuun muodostumista. Carrollin mallissa yritysvastuu rakentuu taloudellisen, laillisen, eettisen ja filantrooppisen vastuun eli hyvää yrityskansalaisuutta tarkoittavan toiminnan osa-alueista.⁴⁶

Elinkeinoelämän keskusliiton julkaisussa *Vastuullisuuden suunnannäyttäjät. Käytännön työkaluja ja esimerkkejä yritysvastuun johtamiseen* (2019) yritysvastuuta käsitellään monipuolisesti muun muassa vastuullisuuden ajureiden näkökulmasta. Kestävän ja vastuullisen yritystoiminnan vahvimmat ajurit ovat yrityksen arvot sekä asiakkaiden odotukset ja vaatimukset.⁴⁷ Myös tämän tutkielman haastateltavat toivat esille näitä seikkoja yritysvastuun kannustimina⁴⁸. Carroll pohtii *Business & Society* -aikakauslehden artikkelissa yritysvastuun

⁴³ Puusa 2020b, 152.

⁴⁴ Elkington 1999, 69–96.

⁴⁵ Koipijärvi & Kuvaja 2020; Elkington 1999.

⁴⁶ Carroll 1991.

⁴⁷ Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2019.

⁴⁸ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023. Ks. Lähdeluettelo.

historiaa 1950-luvulta 2020-luvulle ottaen kantaa myös yritys vastuun tulevaisuuteen. Carroll näkee yritys vastuun tulevaisuuden valoisana todeten sen näkyvyyden lisääntyneen merkittävästi esimerkiksi kirjallisuuden, väitöskirjojen ja sosiaalisen median myötä viimeisten 20 vuoden aikana.⁴⁹ *Finnish Business and Society ry:n (FIBS) Yritysvastuu 2023 -tutkimus* antoi kokonaiskuvan yritys vastuun tämän hetken tilanteesta Suomessa. Tutkimuksessa kuvataan Suomen suurimpien yritysten vastuullisuuden strategista merkitystä, johtamista, käytäntöjä ja tulevaisuuden näkymiä.⁵⁰

Tekstiili- ja vaatetusalan yritysten vastuullisuudesta löytyi väitöskirjoja, pro gradu -tutkielmia ja erilaisia selvityksiä vastuullisuuden eri näkökulmista. Laura Seppälä tutki väitöskirjassaan *Responsibility and Sustainability in the Outdoor Clothing Industry based on the website communication of the brands in 2009 and 2021* (2022) kahdentoista ulkoiluvaatemerkin vastuullisten toimien viestintää niiden verkkosivustoilta. Seppälän väitöskirjassa käsitellään osin samoja tekstiilien vastuullisuuteen liittyviä asioita kuin mitä tässä tutkielmassa. Tutkimuksessa Seppälä käsitteli yritys vastuuta erityisesti ympäristö vastuun ja sosiaalisen vastuun näkökulmista aiheina muun muassa tekstiilien materiaalit ja niissä käytetyt vaaralliset kemikaalit. Seppälän mukaan luonnonmateriaalien ja synteettisten materiaalien vertailu vastuullisuuden näkökulmasta on vaikeaa.⁵¹ Tekstiilien materiaalivalintojen vaikea vertailtavuus, samoin kuin vaaralliset kemikaalit, tulivat esille myös tässä tutkielmassa.⁵²

Aalto-yliopiston professori Kirsi Niinimäki on tutkinut edistyksellisesti tekstiili- ja muotiteollisuuden ympäristövaikutuksia. Väitöskirjassaan *From Disposable to Sustainable: The Complex Interplay between Design and Consumption of Textiles and Clothing* (2011) Niinimäki tutki kokonaisvaltaisesti kestävää tuotesuunnittelua tekstiili- ja vaatealalla.⁵³ *Nature Reviews Earth & Environment* verkkojulkaisun artikkelissa *The environmental price of fast fashion* (2020) Niinimäki, Peters, Dahlbo, Perry, Rissanen ja Gwilt tarkastelivat tekstiilien ja muodin arvoketjun ympäristövaikutuksia niiden kriittisissä kohdissa tuotannosta kulutukseen. Tutkijoiden mukaan tekstiili- ja vaatetusalan ympäristövaikutusten seurauksena tarvitaan perustavanlaatuisia muutoksia muotialan liiketoimintamalliin. Tarvittavia muutoksia ovat tuotannon hidastaminen ja kestävien käytäntöjen käyttöönotto koko toimitusketjussa, kuten myös kuluttajakäyttäytymisen muutos eli vaatteiden ostamisen vähentäminen ja vaatteiden käyttöiän pidentäminen. Nämä muutokset korostavat tarvetta palata hitaaseen muotiin

⁴⁹ Carroll 2021.

⁵⁰ FIBS 2023a.

⁵¹ Seppälä 2022.

⁵² H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

⁵³ Niinimäki 2011.

ja vähentää haitallisia ympäristövaikutuksia muodin toimitusketjun pitkän aikavälin kestävyiden parantamiseksi.⁵⁴

Vastuulliseen tekstiili- ja vaatealan tuotantoon siirtymisen välttämättömyys perustelee osaltaan tämän tutkimuksen tutkimusaiheen ajankohtaisuutta. Annariina Ruokamo tutki pro gradu -tutkielmassaan *Matka kohti vastuullisuutta – Kokonaisvaltainen vastuullisuus vaatealan yrityksessä* (2016) vastuullisuuden toteutumista suomalaisessa vaatetusalan yrityksessä⁵⁵. Finnwatchin raportti *Mitä pikamuodin jälkeen? Oikeudenmukainen ekologinen siirtymä vaate- ja tekstiiliteollisuudessa* (2022) käsittelee tekstiili- ja vaateteollisuuden murrosta ja yritysten vastuuta alan oikeudenmukaisessa siirtymässä. Raportin mukaan tekstiili- ja vaatealan ympäristövaikutusten saattaminen kestäväälle tasolle vaatii nopeita ja mittavia muutoksia tuotteiden valmistukseen ja tuotantovolyymeihin.⁵⁶

Yritysvastuuta, myös tekstiili- ja vaatealalla, on tutkittu laajasti, mutta tekstiilialan yritysten toteutuneista vastuullisuuskäytännöistä ei kuitenkaan löytynyt tutkimuksia. Tosin vuonna 2015 julkaistu Suomen Tekstiili & Muoti ry:n julkaisu *Vastuun kantajat, Tekstiilialan yritysten vastuullisuuskäytäntöjä*, käsitteli nimensä mukaisesti tekstiilialan vastuullisuuskäytäntöjä. Teoksessa pohditaan, miten kotimaista tekstiili- ja vaatealan vastuullisuustyötä johdettiin, toteutettiin ja kehitettiin 12 yritysesimerkin kautta. Teoksessa tuodaan esille muun muassa koko yrityksen tuotantoketjun läpäisevän vastuullisuuden tärkeys yritysvastuun toteuttamisessa ja tekstiilituotteiden pitkiin toimitusketjuihin liittyvä jaettu vastuullisuus. Vastuullisuuskäytäntöinä teoksessa mainittiin myös työntekijöiden osallistaminen, luotettavat alihankkijasuhdet ja kangashävikin vähentäminen.⁵⁷ Useat teoksessa esille tulevat vastuullisuuskäytännöt ovat samansuuntaisia kuin tässä tutkimuksessa löydetty vastuullisuuskäytännöt.

⁵⁴ Niinimäki, Peters, Dahlbo, Perry, Rissanen & Gwilt 2020.

⁵⁵ Ruokamo 2016.

⁵⁶ Finnwatch 2022.

⁵⁷ Kuvaja 2015.

2 TEORIATAUSTA

Yritysvastuulla tarkoitetaan yleensä kansallisten lakien noudattamista ja lainsäädännön vaatimukset ylittävää vastuullista liiketoimintaa ympäristön ja ihmisten suojaamiseksi ja yhteiskunnan hyväksi⁵⁸. Yritysvastuu on laaja-alainen kokonaisuus, jota voidaan tarkastella useiden erilaisten mallien avulla. Yritysvastuuta voidaan konkretisoida taloon liittyvien elementtien avulla. Perustan muodostavat yrityksen arvot ja yrityskulttuuri. Lisäksi yrityksen kirjotetut ja kirjoittamattomat toimintatavat ja päätöksentekorakenteet tukevoittavat sen perustaa. Erityisen iso rooli on yrityksen arvoilla, joiden tulisi heijastua yrityksen kulttuuriin, toimintatapoihin ja päätöksentekoon. Perustan päälle rakentuu talon kolmiosisaiset seinät, jotka jaotellaan yleisesti taloudelliseen vastuuseen, ympäristövastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen. Kestävän liiketoiminnan ja yritysvastuun asiantuntija ja tietokirjailija John Elkington nimesi tämän kolmijaon niin sanotuksi kolmoistilinpäätökseksi (triple bottom line) 1900-luvun lopulla.⁵⁹ Tässä tutkielmassa Elkingtonin nimeämästä kolmijaosta käytetään suomen kielessä yleisesti käytössä olevaa nimitystä kolmen pilarin malli. Kolmen pilarin mallin mukaiset vastuullisuuden osa-alueet esitellään myöhemmin tässä luvussa ja mallia käytetään tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä. Edellä mainittujen rakenteiden lisäksi yritysvastuutalo täydentyy vielä kattorakenteilla, jotka muodostuvat aktiivisesta sidosryhmätyöstä ja viestinnästä, joita ilman yritysvastuu ei voi konkretisoitua⁶⁰.

2.1 Yritysvastuu

Yritysten vastuullisuudesta puhuttaessa termit vaihtelevat, ja siksi on tärkeää määritellä termit ja olla niiden käytössä johdonmukainen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana yritysvastuu-termi on korvannut ennen paljon käytetyn yritysten yhteiskuntavastuu-termin. Yritysvastuu terminä korostaa yritysten vastuuta omista toimistaan, ottamatta kuitenkaan vastuuta yhteiskunnalle kuuluvasta vastuusta. Edelleen puhutaan myös kestävästä kehityksestä, kun viitataan yritysten vastuullisuuteen⁶¹. Yritysten yhteiskuntavastuu kääntyy englanniksi *Corporate Social Responsibility* eli CSR. Tätä englannin kielen lyhennettä CSR käytetään jonkin verran sellaisenaan myös suomenkielisessä kirjallisuudessa. Howard Bowenin sanotaan

⁵⁸ Liappis, Pentikäinen & Vanhala 2019, 7.

⁵⁹ Liappis ym. 2019, 7–8.

⁶⁰ Liappis ym. 2019, 9.

⁶¹ Juutinen 2016, 25.

käyttäneen käsitettä ensimmäisen kerran teoksessaan *Social Responsibilities of the Businessman* vuonna 1953.⁶² Englannin kielen sanoista Environmental, Social ja Governance tuleva ESG lyhenne on käytössä erityisesti sijoitusmarkkinoilla ja se viittaa niin ikään yritysten hyvään hallintotapaan sekä ympäristö- ja yhteisvastuuseen⁶³. Tässä tutkielmassa käytetään pääosin termiä yritysvastuu kuvaamaan yrityksen toimia kestävän kehityksen edistämiseksi.

2.2 Patruunoiden aikakaudesta kohti strategista yritys vastuuta

Yritysten vastuu suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole uusi asia, vaan se on muotoutunut nykyiseen muotoonsa aina 1870-luvun teollistumisen ajoilta lähtien⁶⁴. Silloin puhuttiin niin sanotusta patruunoiden ajasta, jolloin ruukkien patruunat kantoivat yhteiskuntavastuuta järjestämällä työväestölleen asunnot, terveydenhoitoa, lastenhoitoa ja koulutusta. Sotien jälkeen suomalainen hyvinvointivaltio alkoi kehittyä ja syntyi yhteiskunnan rahoittamaa palveluntuotantoa. Samalla teollisuuden patruunoiden tarjoamien palvelujen merkitys työntekijöiden hyvinvointiin vähentyi. Teollistumisen myötä yritykset alkoivat kiinnittää huomiota teollisen toiminnan ympäristölle aiheuttamiin haittavaikutuksiin⁶⁵. Ympäristöjärjestöt nostivat esille yritysten toiminnasta aiheutuvia ongelmia ja vaativat ongelmien aiheuttajilta korvaavia toimia.

Suomessa on kannettu huolta muun muassa vesistöjen saastumisesta. Kuitenkin vielä 1980-luvulla suomalaiset yritysjohtajat ylenkatsoivat ympäristönäkökohtia liiketoiminnassaan.⁶⁶ Toisaalta 1980-luvulla moniin yrityksiin palkattiin jo ympäristöasiantuntijoita ja rakennettiin ympäristöorganisaatiota, jonka avulla otettiin haltuun ympäristövastuu asioita⁶⁷. Yritysvastuun kannalta merkittävä askel otettiin vuonna 1987, kun Yhdistyneiden kansakuntien ympäristön ja kehityksen maailmankomissio eli niin sanottu Brundtlandin komissio julkaisi *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportin. Komission raportissa otetaan kantaa yhteiskuntavastuun pohjana toimivaan kestäväan kehitykseen. Raportin päätöslauselmassa todetaan, että kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää ihmisten nykyiset tarpeet vaarantamatta kuitenkaan tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.⁶⁸

⁶² Tienari & Meriläinen 2021, 385.

⁶³ Hellström & Parkkonen 2022, 14.

⁶⁴ Juutinen 2016, 38.

⁶⁵ Juutinen 2016, 31, 38–39.

⁶⁶ Tienari & Meriläinen 2021, 174.

⁶⁷ Koipijärvi & Kuvaja 2020, 22.

⁶⁸ Juutinen 2016, 24; Rohweder 2004, 15.

2000-lukua lähestyttäessä yritysten päätöksentekijöiden suhtautuminen ympäristönäkökoh-
tiin muuttui, kun niiden liiketaloudelliset vaikutukset kävivät selviksi⁶⁹. Ympäristönäkökul-
man lisäksi alettiin kiinnittää huomioita enenevässä määrin myös sosiaaliseen ja taloudelli-
seen yritysvastuuseen⁷⁰. Vuonna 2000 Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto (nykyinen
Elinkeinoelämän keskusliitto) julkaisi oppaan *Yrityksen yhteiskuntavastuu. Työvälineitä it-
searviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen*. Julkaisua voidaan pitää merkkipaaluna ko-
konaisvaltaisemman yhteiskuntavastuun kehittymisen alulle Suomessa⁷¹. 2000-luvun alussa
perustettiin myös FIBS, joka on Pohjoismaiden suurin yritysvastuuverkosto⁷². FIBS auttaa
suomalaisia yrityksiä yhdistämään vastuullisuuden ja liiketoiminnan käytännön tasolla⁷³.
Suomessa yritystoimintaa säädellään Suomen lainsäädännöllä, johon vaikuttavat merkittä-
västi erilaiset Suomen hyväksymät kansainvälisen oikeuden normit ja EU:n lainsäädäntö⁷⁴.
Yksi merkittävimpiä kansainvälisiä linjauksia on Yhdistyneiden kansakuntien jäsenmaiden
vuonna 2015 hyväksymä *Agenda 2030* -linjaus, joka sisältää 17 kestävän kehityksen tavoit-
tetta, joiden saavuttamiseksi kaikki jäsenmaat ovat sitoutuneet työskentelemään yhdessä⁷⁵.

2010-luvulle tultaessa yritysvastuuasiat ovat tulleet tutuiksi yrityksissä ja organisaatioissa,
tosin ne ovat ainakin osittain olleet vielä irrallista toimintaa yrityksen muusta toiminnasta.
Vaate- ja tekstiiliteollisuuden ongelmiin herättiin laajemmin viimeistään vuonna 2013, kun
Rana Plazan -tekstiilitehdas tuhoutui Bangladeshissa ja yli 1100 ihmistä sai surmansa⁷⁶.
Vasta viime vuosina yritykset ovat alkaneet tarkastella vastuullisuutta osana koko yrityksen
strategiaprosessia niin, että yritysvastuun toteutus sisältyy yrityksen johtamisjärjestelmään.
Tätä yrityksen rakenteisiin integroitua yhteiskuntavastuuta kutsutaan myös strategiseksi yri-
tysvastuuksi.⁷⁷ Strategisessa vastuullisuudessa oleellista on ymmärtää vastuullisuus osana
yrityksen arvonmuodostusta. Yrityksen täytyy tunnistaa ne alueet, joissa yritys voi tavoitella
kilpailuetua ja edelläkävijyyttä.⁷⁸ Strategisuus tarkoittaa vastuutavoitteiden asettamista ja
niiden keinojen yksilöintiä, jotka edistävät tavoitteiden saavuttamista. Tavoitteiden toteutu-
mista tulee myös seurata jatkuvasti ja systemaattisesti sekä tarvittaessa tehdä korjaavia toi-
menpiteitä.⁷⁹ Yritysvastuun toteutuminen käytännön tasolla on yritysten elinehto.

⁶⁹ Tienari & Meriläinen 2021, 175.

⁷⁰ Koipijärvi & Kuvaja 2020, 22.

⁷¹ Juutinen 2016, 39.

⁷² FIBS 2023b; Koipijärvi & Kuvaja 2020, 16.

⁷³ FIBS 2023c.

⁷⁴ Liappis ym. 2019, 42.

⁷⁵ United Nations 2023.

⁷⁶ ILO 2023.

⁷⁷ Juutinen 2016, 40.

⁷⁸ Koipijärvi & Kuvaja 2020, 25.

⁷⁹ Tienari & Meriläinen 2021, 411.

Medialisoitumisen eli modernien viestintävälineiden lisääntyneen merkityksen myötä yritysten on myös osattava kertoa vastuullisuudesta ihmisiä kiinnostavasti.

2.3 Elkingtonin kolmen pilarin malli

Yksi tunnetuimmista yritysvastuumalleista on John Elkingtonin kolmen pilarin malli, jossa vastuullisuus rakentuu taloudellisesta, ympäristöllisestä ja sosiaalisesta vastuusta⁸⁰. Pilarin osa-alueita yksittäisinä kokonaisuuksina tarkasteltaessa tulee kuitenkin muistaa, että vain yhdessä ne muodostavat kestävän kehityksen periaatteen mukaisen yritysvastuukokonaisuuden ja, että yhden osa-alueen huomiotta jättäminen vaikuttaa muiden osa-alueiden mahdollisuuksiin toteuttaa kestävän kehityksen periaatteita⁸¹. Kolmen pilarin mallia on kritisoitu siitä, että yrityksen vastuullisuuden avainasiat on usein vaikea luokitella kuuluvaksi vain johonkin kolmesta vastuullisuuden osa-alueesta. Puutteellisuudestaan huolimatta kolmen pilarin mallia voidaan pitää toimivana viitekehyksenä tarkasteltaessa vastuullisuuden osa-alueita.⁸²

2.3.1 Taloudellinen vastuu

Yrityksen taloudellinen vastuu tarkoittaa välittömän vastuun näkökulmasta esimerkiksi työntekijöiden palkkojen maksamista, verojen maksamista yhteiskunnalle ja osinkojen maksamista omistajille. Välilliset taloudelliset vaikutukset liittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin asioihin kuten yrityksen kansantaloudelliseen merkitykseen, yrityksen innovaatioiden laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja toimintojen sijoittamispäätöksiin liittyviin taloudellisiin vaikutuksiin.⁸³ Välillisiä taloudellisia vaikutuksia ovat myös yrityksen tavara- ja palvelusuhetoimittajille suunnattujen ostojen kautta tulevat työllistämisaikutukset, ja tästä seuraavat palkka- ja verotulot⁸⁴. Myös kestävää muutosta tukevat liiketoimintamallit, kuten kiertotalous kuuluvat taloudellisen vastuullisuuden ulottuvuuteen⁸⁵. Taloudellinen vastuu luo yritykselle edellytykset kantaa laajempaa yritysvastuuta⁸⁶.

⁸⁰ Elkington 1999, 69–96.

⁸¹ Rohweder 2004, 16.

⁸² Koipijärvi & Kuvaja 2020, 24.

⁸³ Rohweder 2004, 97.

⁸⁴ Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 18.

⁸⁵ Koipijärvi & Kuvaja 2020, 22.

⁸⁶ Liappis ym. 2019, 8.

2.3.2 Ympäristövastuu

Välitön ympäristövastuu tarkoittaa yrityksen itsensä aiheuttamien ympäristöongelmien ja -riskien hallintaa⁸⁷. Myös luonnonvarojen tehokas ja säästäväinen käyttäminen, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja ilmastonmuutoksen torjuminen kuuluvat yrityksen välittömään ympäristövastuuseen⁸⁸. Yrityksen vastuullisen toiminnan tulisi läpäistä koko yrityksen toimintaketju ja koko tuotteen elinkaari; suunnittelu, raaka-aineiden hankinta, tuotanto, tuotekehitys, kuljetus, tuotteen kulutus, kierrätys ja jätehuolto. Yritysten toimintojen ulkoistamisen myötä myös välillisen ympäristövastuun merkitys on lisääntynyt. Yritysten tulee voida vaatia yhteistyökumppaneiltaan ympäristömyönteistä toimintaa. Yrityksen välillistä ympäristövastuuta on myös osallistuminen luonnonsuojeluhankkeisiin.⁸⁹

2.3.3 Sosiaalinen vastuu

Yritysten sosiaalinen vastuu tarkoittaa välittömässä mielessä henkilöstön hyvinvointia ja osaamisen kehittämisestä huolehtimista. Lisäksi monet asiat kuten työskentelyolosuhteet, työturvallisuus, työterveyshuolto, kulttuurisen erilaisuuden hyväksyminen, vastuulliset toimintatavat irtisanomistilanteissa, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja työmotivaatio ovat keskeisessä osassa puhuttaessa yrityksen välittömästä sosiaalisesta vastuusta.⁹⁰ Välittömän sosiaalisen vastuun piiriin kuuluvat myös tuotevastuu ja kuluttajasuojakysymykset⁹¹. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi haitallisten aineiden välttämistä, asianmukaisia tuotemerkintöjä ja mainonnan totuudenmukaisuutta. Välillinen sosiaalinen vastuu tarkoittaa vastuuta toimintaympäristöä kohtaan. Tässä korostuu ympäristön toimijoiden kuten viranomaisten, poliittisten toimijoiden, ympäristön asukkaiden ja yritysten välinen vuoropuhelu.⁹² Välillisen sosiaalisen vastuun alueelle kuuluu myös toimittajaketjujen työolosuhteisiin liittyvät asiat⁹³. Tekstiiliteollisuudessa välillinen sosiaalinen vastuu korostuu tuotteen valmistukseen liittyvien pitkien ja globaalien tuotantoketjujen vuoksi. Yritysten sosiaalinen vastuu tunnustettiin kuuluvan osaksi yritysten vastuullisuustyötä laajemmin vasta 2010-luvulla⁹⁴.

⁸⁷ Rohweder 2004, 99.

⁸⁸ Niskala ym. 2013, 18.

⁸⁹ Rohweder 2004, 99–100.

⁹⁰ Niskala ym. 2013, 18; Rohweder 2004, 103.

⁹¹ Niskala ym. 2013, 18.

⁹² Rohweder 2004, 103–104.

⁹³ Niskala ym. 2013, 18.

⁹⁴ Koipijärvi & Kuvaja 2020, 24.

2.4 Yritysvastuun kannustimet

Yritysvastuu on koko yhteiskuntaa koskeva asia, jossa vastuu jaetaan hyvinvointivaltion ja siellä toimivien yritysten kesken. Yritysvastuun liikkeelle panevana voimana toimivat erilaiset kannustimet kuten taloudelliset, julkishallinnolliset, sidosryhmälähtöiset ja eettiset kannustimet. Valtiovallan harjoittamaa ohjausta kuten lakien ja asetusten säätämistä, voidaan pitää yritysvastuun kivijalkana. Julkishallinnollisia ohjauskeinoja ovat erilaiset taloudelliset ja informatiiviset välineet kuten verotus ja kannustus vapaaehtoiseen toimintaan muun muassa ympäristöasioissa.⁹⁵ Suomen kansallinen lainsäädäntö tukee osakeyhtiöitä myös niiden taloudellisissa tavoitteissa. Osakeyhtiölain mukaan yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei siitä toisin määrätä⁹⁶. Kestävän kehityksen mukaiseen taloudelliseen kannattavuuteen johtavat perusteet ovat herättäneet paljon keskustelua. Perusteluja on kuitenkin löydettävissä enenevässä määrin. Kuluttajat vaativat esimerkiksi tekstiiliteollisuudelta entistä energiatehokkaammin tuotettujen materiaalien käyttöä ja läpinäkyvämpiä tuotantoketjuja. Kestävästi tuotettujen tuotteiden kysyntä on kasvanut tuotannon epäkohtien tultua enenevässä määrin kuluttajien tietoisuuteen muun muassa Rana Plazan tragedian myötä. Myös yrityksen kestäväan kehitykseen liittyvillä imagotekijöillä kuten henkilöstön hyvinvoinnista huolehtimisella on vaikutusta kuluttajien ja sijoittajien positiiviseen kiinnostukseen yritystä kohtaan⁹⁷.

Sidosryhmät ovat tärkeä ja kasvava yritysvastuun kannustin⁹⁸. Sidosryhmät voidaan luokitella esimerkiksi omistajiin, työntekijöihin ja asiakkaisiin⁹⁹. Sidosryhmälähtöisesti toimiva yritys huomioi toiminnassaan yleisen moraalien vaatimukset ja toimii kunnon yrityskansalaisen tavoin. Tällainen yritys haluaa olla perillä sidosryhmien ajatuksista ja pyrkii hyödyntämään niitä liiketoiminnassaan. Medialisoituminen on lisännyt sidosryhmien tiedonsaanti-mahdollisuuksia sekä lisännyt niiden mahdollisuutta vaikuttaa yritysten epäkohtiin. Merkittävänä kannustimena yritysten vastuulliseen toimintaan ovat eettiset kannustimet. Tällä tarkoitetaan sitä, että yrityksen toimintaa ohjaavat tasapainoisen taloudellisten ajattelun lisäksi eettiset arvot. Tällöin taloudellinen tulos ymmärretään voimavaraksi, jota käytetään myös kestäväan kehitykseen liittyvien päämäärien toteuttamiseen.¹⁰⁰

⁹⁵ Rohweder 2004, 81, 83–84.

⁹⁶ Osakeyhtiölaki 2006/624 § 5.

⁹⁷ Rohweder 2004, 82.

⁹⁸ Rohweder 2004, 86.

⁹⁹ Juutinen 2016, 30.

¹⁰⁰ Rohweder 2004, 86–89.

3 YRITYSTEN VASTUULLISUUSKÄYTÄNNÖT

Aineiston analyysin tavoitteena on löytää aineistosta tutkimuksen tavoitteisiin nähden olennaiset asiat¹⁰¹. Näiden kautta tutkijan on mahdollista löytää vastaus tutkimuskysymykseen. Tässä luvussa esitellään tutkimusaineistosta löydetty yritysten vastuullisuuskäytännöt ja luodaan katsaus sekä yritysten arvoihin että tulevaisuuden vastuullisuustoimiin.

3.1 Materiaalien vastuullisuuden eri näkökulmat

Tutkimusaineistosta löytyi erilaisia materiaaleihin liittyviä vastuullisuuskäytäntöjä. Erityisesti Kortesoja ja Sopanen puhuivat materiaaleista monesta eri näkökulmasta¹⁰². Kaikki kolme yritystä käyttivät tuotannossaan ainakin osittain kierrätysmateriaaleja. Materiaalivalintoja haastateltavat pohtivat niin valmiin tuotteen käyttötarkoituksen kuin vastuullisuuden näkökulmasta ottaen kantaa puuvillan ja polyesterin käytön vastuullisuuteen, materiaalien alkuperään, tuotannon eri vaiheissa käytettävien materiaalien käsittelyaineisiin liittyviin haittoihin sekä tuotteiden turvallisuuteen. Tuotannosta syntyvää hävikkiä pyrittiin minimoimaan hyvällä tuotesuunnittelulla ja tuotekehityksen avulla pyrittiin löytämään tuotantoon vastuullisempia materiaaleja.

3.1.1 Kierrätysmateriaalien käyttäminen

Mikään kolmesta yrityksestä ei käyttänyt pelkästään kierrätysmateriaalia, mutta kaikilla yrityksillä oli ainakin jonkinlainen halu käyttää uuden materiaalin rinnalla kierrätettävää materiaalia¹⁰³. Materiaalihankintoja tehdessä pyrittiin miettimään aina vastuullinen vaihtoehto. Kankaiden puolella vastuullisempien materiaalien, kuten kierrätyskankaiden löytäminen oli haasteellista, koska niitä oli tarjolla vähänlaisesti. Kierrätyskankaissa haasteena oli myös riittävän laadukkaan kankaan löytäminen. Vuonna 2023 tilanne oli muuttunut hieman, sillä Lennol löysi yhteistyökumppanikseen yrityksen, jolta löytyy kierrätysverhokankaita. Lisäksi yritys onnistui äskettäin löytämään toimittajan, jolta he saivat kaikki pehmusteena

¹⁰¹ Puusa 2020b, 154.

¹⁰² H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023.

¹⁰³ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

käyttämänsä polyesterikuitulaadut kierrätetystä materiaalista valmistettuna. Sopivan toimittuskumppanin löytäminen oli Lennolille merkittävä asia, sillä polyesterikuidun menekki on yrityksessä suuri. Lennol käytti pehmustemateriaalina myös vaahtomuovilastua, joka oli osin patja- tai huonekaluteollisuuden ylijäämämateriaalia.¹⁰⁴ Muunneltavuutensa ja hyvien yleisominaisuuksiensa vuoksi polyesteri on maailman eniten tuotettu tekstiilikuitu¹⁰⁵. Verhoilukankaisiin polyesteri sopii erityisesti kestävyytensä ja hyvän valonkesto-ominaisuutensa vuoksi. Kestävyytensä vuoksi sitä käytetään myös muun muassa turvavöissä, köysissä ja teltojen materiaalina. Polyesterin kierrätys tapahtuu joko termisesti tai kemiallisesti. Terminen kierrätys, jossa polyesterituote rouhitetaan pieniksi rakeiksi, on kemiallista kierrätystä yleisempää. Termisesti kierrätetyn polyesterin lujuus ei vastaa täysin neitseellistä kuitua, joten kuituominaisuuksia parantamaan siihen lisätään neitseellistä raaka-ainetta. Kierrätetyn polyesterinkuidun materiaalina käytetään polyesteripullojen muoviraaka-ainetta.¹⁰⁶

Kolmannen yrityksen materiaalit olivat suurelta osin muovipohjaisia ja ne tulivat ulkomailta. Kolmas haastateltava viittasi kierrätysmateriaalien käyttöön vain vähän. *Toki me käytetään jonkun verran, näitä kierrätettyjä materiaaleja, mutta tietysti se on sit aina vähän asiakkaasta kiinni, että mitä he haluaa. ...ei voida sillä tavalla niin kun ihan pelkästään valmistaa kierrätetystä materiaalista.*¹⁰⁷ Haastattelussa kävi ilmi, että yritys olisi kiinnostuneempi käyttämään kierrätysmateriaalia nykyistä enemmän, mutta sen asiakkaat eivät ole siihen halukkaita.

3.1.2 Materiaalien valinta

Annalan tuotannossa käytettävät materiaalit valittiin valmistettavan tuotteen käyttötarkoituksen mukaan. Loimissa Annala käytti kierrätyspolyesteriä, mutta muuten käytettävä materiaali vaihteli käyttötarkoituksen mukaan. *Joskus se polyesteripintainen vesipestävä kangas saattaa olla todella mainio, kestävä, hyvä ratkaisu tiettyyn kohteeseen, ja toiseen kohteeseen on se kaunis villakangas, jossa on hyvä design ja hankauskesto.*¹⁰⁸ Annalalla myös yhdisteltiin erilaisia materiaaleja, kuten pellavaa ja viskoosia, ja etsittiin valmiin tuotteen kannalta parasta vaihtoehtoa. Yrityksessä käytettiin myös osin ekopuuvillaa, joka oli usein

¹⁰⁴ IS > TM 15.5.2023.

¹⁰⁵ Räisänen, Rissanen, Parviainen & Suonsilta 2017, 74, 77.

¹⁰⁶ Räisänen ym. 2017, 77–78.

¹⁰⁷ KM > TM 13.6.2023.

¹⁰⁸ H-MK > TM 9.5.2023.

sekoitettu puuvillan kanssa.¹⁰⁹ Puuvilla on polyesterin jälkeen maailman toiseksi eniten tuotettu tekstiilikuitu. Sen suosio perustuu kuidun miellyttävään tuntuun ja monikäyttöisyyteen johtuen muun muassa sen taipuisuudesta ja kosteudenimukyvystä. Puuvillan kokonaistuotannosta luonnonmukaisesti viljellyn puuvillan määrä on varsin pieni.¹¹⁰

Kortesoja pohti haastattelussa puuvillan ja polyesterin käytön vastuullisuuteen liittyviä seikkoja. Hän piti luonnonkuituja hyvänä vaihtoehtona, mutta toisaalta hän piti puuvillan käyttöä kaksiteräisenä miekkana. Ilman lisäkäsitelyaineita verhoilukäytössä oleva puuvillakangas likaantuu helposti, ja sitä täytyy pestä usein, jolloin tarvitaan muun muassa pesuaineita, jotka taas kuormittavat luontoa. Lisäksi puuvillan kasvatuksessa kuluu paljon vettä. Polyesteripintaisen kankaan puhdistus onnistuu tahrin pyyhkäisemisellä.¹¹¹ Sekä puuvillan että polyesterin valmistukseen liittyy paljon haitallisia ympäristövaikutuksia ja on vaikea sanoa, kumpi on ympäristön kannalta vastuullisempi vaihtoehto. Luonnonkuitujen, kuten puuvillan, etuna on ympäristövastuun näkökulmasta raaka-aineen uusiutuvuus. Polyesterin raaka-aine on uusiutumaton raakaöljy, joka ei maadu ympäristössä toisin kuin luonnonkuidut. Puuvillan viljelyyn liittyy paljon ympäristön kannalta haitallisia asioita kuten lannoitteiden, kasvinsuojeluaineiden ja vedenkulutus. Toisaalta puuvillan tuotantoon kuluu energiaa lähinnä vain viljelyyn ja sadonkorjuuseen. Kuitu saadaan valmiina pellolta eikä sitä tarvitse enää valmistaa ja kuiduttaa samalla tavalla kuin polyesterikuitua, jonka valmistukseen menee puuvillaa enemmän energiaa.¹¹²

Kaikki Annalan langat tulivat Euroopasta, jolloin kuljetusmatka oli lyhyt eikä lankoihin tarvinnut lisätä homeenestokäsittelyä. Annalan käyttämät langat olivat hyvin standardisoituja, ja yritykselle oli tärkeää, että sen käyttämien lankojen alkuperä pystyttiin selvittämään alkutuotantoon saakka. Annalan käyttämissä villoissa oli *mulesing-vapaa* sertifikaatit, ja myös villalangan alkuperä oli tiedossa.¹¹³ Merinolampaat ovat pitkälle villantuotantoon jalostettuja eläimiä, joiden karvaisiin takareisiin pesiytyy helposti lihakärpäsiä ja niiden toukkia. Mulesing-toimenpide tarkoittaa merinolampaille tehtävää kivuliasta toimenpidettä, jossa viilletään lampaan takareiden ihoa, jolloin iho arpeutuu ja muuttuu karvattomaksi ja vähemmän hyönteisiä houkuttelevammaksi. Mulesing-toimenpide on herättänyt paljon keskustelua, ja sen käyttö on vähentynyt.¹¹⁴

¹⁰⁹ H-MK > TM 9.5.2023.

¹¹⁰ Räisänen ym. 2017, 26, 33–34.

¹¹¹ H-MK > TM 9.5.2023.

¹¹² Räisänen ym. 2017, 77–78, 104.

¹¹³ H-MK > TM 9.5.2023.

¹¹⁴ Räisänen ym. 2017, 55.

Annalan kankaissa ei käytetty lainkaan käsittelyaineita. Värjäysaineissa ei ollut myrkkyjä ja villoissa oli sertifioinnit liittyen käsittelyaineiden käyttöön. Euroopasta tulevia kankaita ei ollut myöskään homeenestokäsitelty. Annalalle oli tärkeää, että tuotteen loppukäyttäjä voi olla varma tuotteiden turvallisuudesta ja puhtaudesta. Ainoa jälkikäsitteily, joka kankaille tehtiin, oli puhtaalla vedellä kostutetun kankaan kuljettaminen lämpömankelin läpi, jolloin kankaasta poistui kudonnan aikaiset jännitteet.¹¹⁵

3.1.3 Ylijäämän minimointi

Kaikkien kolmen yrityksen tuotanto oli suunniteltu siten, että ylijäämämateriaalia tuli mahdollisimman vähän. Lisäksi syntynyt ylijäämä pyrittiin hyödyntämään mahdollisimman hyvin.¹¹⁶ Pakanlopuista ja rullan vaihdoista syntyneistä kankaista tehtiin mallikirjoja ja pikkutyynyjä, jotka myytiin omassa tehtaanmyymälässä. Kankaan reunasta syntyvä luonnonkuituinen ylijäämämateriaali myytiin yhteistyökumppanille, joka hyödynsi sitä omassa tuotannossaan. Keinokuituinen ylijäämämateriaali meni lämmöntuotantoon. Kaiken kaikkiaan syntynyt ylijäämä hyödynnettiin kustannustehokkaasti.¹¹⁷

Myös Lennol myi ylijäämämateriaalia omassa tehtaanmyymälässä muun muassa tilkkuina ja palakankaina. Lisäksi yritys pystyi hyödyntämään ylijäämämateriaalia omassa tuotannossaan.¹¹⁸ Tekstiilijätettä syntyi myös kolmannella yrityksellä ja myös heillä tavoitteena oli sen minimointi. Jättemääriä seurattiin kuukausittain.¹¹⁹ Yritysten jätteiden synnyn ehkäisylle ja jatkokäytölle on asetettu valtakunnallisia tavoitteita¹²⁰. Kolmannella yrityksellä oli käytössä kaksi jätepuristinta, jotta muovijäte voitiin eritellä ja viedä kierrätykseen lain edellyttämällä tavalla. Osa kakkoslaadusta myytiin esimerkiksi Globe Hopelle ja muille yrityksille, jotka hyödynsivät sen omassa liiketoiminnassaan. Suurin osa kolmannen yrityksen ylijäämämateriaalista meni poltettavaksi, tosin siihen oltiin yhteistyössä Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy:n kanssa etsimässä kestävämpää ratkaisua.¹²¹ Jätteisiin ja jätehuoltoon

¹¹⁵ H-MK > TM 9.5.2023.

¹¹⁶ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹¹⁷ H-MK > TM 9.5.2023.

¹¹⁸ IS > TM 15.5.2023.

¹¹⁹ KH > TM 13.6.2023.

¹²⁰ Niskala ym. 2013, 261.

¹²¹ KH > TM 13.6.2023.

liittyvien asioiden tehokas järjestäminen yrityksessä voi olla yritykselle merkittävä kustannustekijä¹²².

Tuotekehitys oli tärkeä osa Lennolin kehittämistä ja sitä kautta pyrittiin löytämään muun muassa vastuullisempia materiaaleja tuotteiden valmistukseen. Lennol käytti tuotteissaan jonkin verran elintarviketeollisuuden sivuvirtana syntyvää höyhentä, ja yrityksessä oli testattu esimerkiksi synteettistä höyhentä.¹²³

3.2 Kotimainen tuotanto

Kotimainen tuotanto oli Lennolille tärkeää. Sopanen otti asian puheeksi, kun hän kertoi yrityksen arvoista. Työllistäminen ja uusien työpaikkojen luominen Suomeen olivat merkittävä tekijä yritykselle. Lisäksi myös asiakkaat halusivat enenevässä määrin Suomessa valmistettuja tuotteita. Lennolin tehdas on toiminut yli 50-vuotta Jalasjärvellä ja viime vuosina tuotantoa oli tuotu takaisin Suomeen. Oman tuotannon lisäksi Lennol toi maahan tuotteita, kuten pyyhkeitä ja lakanoita.¹²⁴

Myös Kortesoja puhui kotimaisen tuotannon tärkeydestä kertoessaan Annalan arvoista. Kortesoja aloitti Annalan toimitusjohtajana vuonna 2012, ja samoihin aikoihin yrityksessä tehtiin päätös alkaa kehittää kotimaista tuotantoa uudelle tasolle. Vaikka erityisesti alkuun kotimaan tuotannossa oli haasteita kustannustehokkuuden kanssa, toimi kokonaisuus paremmin tuotannon ollessa Suomessa. Muun muassa varastohallinta oli tehokkaampaa, koska kankaita ei tehty turhaan varastoon, vaan nopeammalla toimitusajalla tarpeen mukaan. Näin vähennettiin ylijäämän syntymistä, mikä lisäsi kustannustehokkuutta. Omalla tuotannolla taattiin kankaan saatavuuden jatkuminen ja mallisto oli saatavilla niin kauan kuin Annala halusi. Kankaiden tullessa ulkomailta saattoi kankaantoimittaja yllättäen ilmoittaa, että Annalan mallistoon valitun kankaan toimitus loppuu. Annala on ainoa verhoilukankaita valmistava yritys Suomessa ja olisi menetys, jos sen tekstiiliosaaminen häviäisi Suomesta.¹²⁵

Tällä hetkellä Suomessa tehdään vahvaa tuotekehitystyötä kuitupuolen innovaatioyrityksissä kuten Spinnovassa¹²⁶. Spinnova käyttää kuidun raaka-aineena puusellua, joka

¹²² Niskala ym. 2013, 261.

¹²³ IS > TM 15.5.2023.

¹²⁴ IS > TM 15.5.2023.

¹²⁵ H-MK > TM 9.5.2023.

¹²⁶ H-MK > TM 9.5.2023.

käsitellään mekaanisesti ilman kemiallista liotusta. *Spinnova*®-kuidun valmistus tapahtuu suljetussa kierrossa, jossa ei tarvita haitallisia kemikaaleja tai liuottimia, eikä prosessissa synny jätevirtoja. Lisäksi vedenkulutus, esimerkiksi puuvillakuidun valmistukseen verrattuna, on minimaalinen. *Spinnova*®-kuitu voidaan kierrättää ilman kuidun laadun heikkene- mistä ja se on biohajoava.¹²⁷ Kortesoja esitti huolensa, riittävätkö kotimaiset tekijät ja tuo- tanto hyödyntämään ja jalostamaan näitä innovaatioita vai valuuko hyöty ulkomaille. Koti- maisen tekstiiliteollisuuden lisäksi Kortesoja painotti alasta riippumatonta valmiutta valmis- taa tuotteita Suomessa.¹²⁸ Kolmannen yrityksen koko tuotanto oli Suomessa, mutta ano- nymiteetin takaamiseksi siitä ei voi kertoa enempää.

3.3 Tuotteiden pakkaaminen ja kuljettaminen

Osa kolmannen yrityksen käyttämistä kuljetusliikkeistä käytti vihreää energiaa. Kolmas yri- tys pakkasi heiltä lähtevät tavarat pahvilaatikoihin. Heille tavara tuli pahvilaatikoissa ja jos- kus se oli kääritty muoviin.¹²⁹ Annala niputti tuotteiden toimituksia asiakkailleen siten, että kerralla lähetettiin enemmän tuotteita yhdelle asiakkaalle¹³⁰. Lennol oli vähentänyt muovin käyttöä pakkaamisessa. Esimerkiksi Pakistanista tulevia pyyhkeitä ja lakananoita ei enää pa- kattu yksittäisiin muovipakkauksiin, vaan ne olivat isossa muovipussissa, joka oli pahvilaa- tikossa. Myöskään yritykseltä lähteviä tuotteita ei juuri pakattu muoviin. Siistit ja hyväkun- toiset pahvilaatikot käytettiin uudestaan. Lennolilta lähtevät tuotteet pakattiin pahvilaatiko- hin ja tiiviisti lavoille ja kuljetushäkkeihin, mistä ne lähtivät pääasiassa postin kautta asiak- kaille. Muutamalle huonekalupehmusteita ostavalle asiakkaalle tuotteet pakattiin Lennolin itse valmistamiin suuriin puupohjaisiin ylijäämäkankaista ommeltuihin kestokasseihin, jotka palautuivat asiakkailta Lennolille. Lennolin kanssa samalla teollisuusalueella toimivat yri- tykset tekivät kuljetuksissa yhteistyötä. Kuljetusliike keräsi yritysten tuotteet samaan kulje- tukseen ja täydet kuormat toimitettiin asiakkaille ympäri Suomea.¹³¹

¹²⁷ Suomen Tekstiili & Muoti ry 2023a.

¹²⁸ H-MK > TM 9.5.2023.

¹²⁹ KH > TM 13.6.2023.

¹³⁰ H-MK > TM 9.5.2023.

¹³¹ IS > TM 15.5.2023.

3.4 Energia

Noin 80 prosenttia ilmaston lämpenemistä aiheuttavista kasvihuonekaasupäästöistä on peräisin energian tuotannosta ja kulutuksesta, liikenne mukaan lukien¹³². Toimialasta riippumatta energiankulutuksen vähentämisellä ja uusiutuvan, kestävästi tuotetun energian osuuden lisäämisen käytöllä on iso merkitys yrityksen vastuullisuustyön onnistumiseen¹³³. Kaikki kolme yritystä käyttivät uusiutuvaa energiaa¹³⁴. Lennol oli käyttänyt toiminnassaan uusiutuvaa sähköä vuoden 2022 alusta alkaen. Lennolin tehdas lämpeni pelleteillä ja varajärjestelmänä oli öljylämmitys siltä varalta, että pellettien saatavuudessa olisi ongelmia, kuten vuoden 2022 syksyllä. Lennolin katolle asennettiin aurinkopaneelit kesällä 2022 ja yrityksessä arvioitiin, että jatkossa ne tuottavat noin neljäsosan yrityksen sähkön tarpeesta. Aurinkopaneelien oli laskettu maksavan itsensä takaisin varsin nopeasti.¹³⁵ Kolmas yritys käytti lämmityksessä myös pellettiä ja sähkö oli Nordic Greenin uusiutuvaa energiaa. Kolmannella yrityksellä oli käytössä led-valaisimet.¹³⁶

Annalassa käytettiin vesisähköä. Tämä oli yritykselle vastuullisuuskysymys, vaikkakin Kortesoja totesi, ettei vesisähkön vastuullisuus ole yksiselitteistä. *Aina pitää tavallaan miettiä se pienin paha ja jotenkin se uusiutuvuus ja kaikki tällaiset, että ohan se sellaista informaation kanssa taistelemista, että minkä koet sitten itselles tärkeimmäksi.*¹³⁷ Vastuullisuuden lisäksi Annalan vesisähkön valintaan vaikuttivat myös yrityksen perinteet. *Me ollaan 1919 lähtien täs jokirannassa ja meillä on otettu vuodesta 1932, tai siihen saakka siis, mekaaninen voima tuosta koskesta ja tehty oma sähkö. Ja jotenkin siitä aasinsiltana me ollaan ostettu jo useemman vuoden pelkästään vesisähköä, koska jotenkin se linkittyy tähän meidän historiaan ja siihen vastuullisuuteen myöskin.*¹³⁸

Kolmas yritys mittasi veden- ja sähkönkulutusta. Kulutus oli laskenut vuosittain. Tähän vaikutti ainakin uusi värjäyskone, joka vei aiempaa vähemmän energiaa ja vettä. Energiasäästöä syntyi myös värjäyskoneen käyttämisestä kolmessa vuorossa, jolloin konetta ei tarvinnut lämmittää niin usein ja myös koneen pesemiskerrat vähenivät. Kun värjäyskonetta ei käytetty, se sammutettiin, jolloin energiaa ei kulunut. Osa kolmannen yrityksen raaka-aineista

¹³² Työ- ja elinkeinoministeriö 2023.

¹³³ Liappis ym. 2019, 101.

¹³⁴ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹³⁵ IS > TM 15.5.2023.

¹³⁶ KH > TM 13.6.2023.

¹³⁷ H-MK > TM 9.5.2023.

¹³⁸ H-MK > TM 9.5.2023.

tuli suurina määrinä merirahdilla, mikä saattoi kolmannen haastateltavan mukaan olla vähäpäästöistä.¹³⁹

3.5 Sertifikaatit

Yritysten tulee pystyä osoittamaan toimintansa vastuullisuus sidosryhmille. Pelkästään yrityksen oma viestintä, yrityksen omat tai toimialan omat merkit eivät riitä täyttämään vastuullisen toiminnan vaatimuksia, vaan vasta kolmannen osapuolen riippumaton varmennus tuo uskottavuutta yritykselle.¹⁴⁰ Standardeihin on koottu yhteistyössä useiden sidosryhmien kanssa sovittuja vaatimuksia ja suosituksia muun muassa tuotteille. Sertifikaatti taas on virallinen merkki, joka osoittaa standardin asettamien ehtojen täyttymisen. Pelkkä standardin hankkiminen ja käyttäminen ei näin ollen anna sertifikaattia, vaan ulkopuolisen tahon on arvioitava yrityksen tuote tai toiminta ja todettava sen vastaavan standardin vaatimuksia.¹⁴¹ Useissa haastattelujen kohdissa haastateltavat pohtivat standardeihin ja sertifikaatteihin liittyviä asioita. Haastateltavat puhuivat yleisemmin standardeista, vaikka asiayhteydestä kävi ilmi, että he tarkoittivat todennäköisesti sertifikaattia.

Kolmannella yrityksellä oli käytössä *ISO 9001* ja *ISO 14001* -standardit. Ilman niitä yritys ei voisi toimia isojen kansainvälisten yritysten toimittajana, koska yhteistyöyritykset vaativat laatu järjestelmien käyttämistä.¹⁴² *ISO 9001* ja *ISO 14001* kuuluvat maailmalaajuiseen *ISO* -hallintajärjestelmästandardeihin. Tämä tarkoittaa, että standardeista käytetään yhteisiä avaintermiä ja määritelmiä. Niillä on myös yhteinen rakenne, joka helpottaa niiden käyttöä. *ISO 9001* asettaa vaatimukset organisaation laadunhallintajärjestelmälle.¹⁴³ *ISO 14001* on ympäristöasioiden hallintajärjestelmä, jonka avulla yritys voi monipuolisesti parantaa ympäristöasioidensa hallintaa¹⁴⁴.

Kolmannella yrityksellä oli käytössä *OEKO-TEX® 100* -standardin luokka I, asiakasvaatimusten mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoitti, että yritys ei käytä tuotteissaan mitään vaarallisia kemikaaleja.¹⁴⁵ *OEKO-TEX® 100* -standardi on laajin eurooppalainen sertifiointijärjestelmä, joka testaa lopputuotteen haitallisia aineita, kuten myrkyllisiä ja allergisoivia

¹³⁹ KH > TM 13.6.2023.

¹⁴⁰ Koipijärvi & Kuvaja 2023, 227.

¹⁴¹ SFS Suomen standardit ry 2023a.

¹⁴² KH > TM 13.6.2023.

¹⁴³ SFS Suomen standardit ry 2023b.

¹⁴⁴ SFS Suomen standardit ry 2023c.

¹⁴⁵ KH > TM 13.6.2023.

väriaineita sekä jäämiä raskasmetalleista ja torjunta-aineista. *OEKO-TEX® 100* -standardin tuoteluokat jaetaan neljään luokkaan. Testausvaatimukset ovat sitä tiukemmat, mitä voimakkaampi ihokosketus on tuotteeseen. Luokka I on kaikista tiukin.¹⁴⁶ Kolmas haastateltava viittasi *OEKO-TEX® 100* -standardin yhteydessä myös ”reachiin”, joka tuli yritykselle testauksien kautta¹⁴⁷. Tällä ”reachillä” haastateltava tarkoitti Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta 1907/2006 kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelyistä ja rajoituksista (*REACH*)¹⁴⁸.

Lennol vaati heidän toimittajiltaan ainakin jonkinlaisen sosiaalisen vastuun auditoinnin. Toimittajilta löytyi ainakin *BSCI* ja *SMETA* (*Sedex Members Ethical Trade Audit*) auditoinnit¹⁴⁹. *BSCI* auditoinnilla viitattiin *amfori BSCI* auditointiin, joka on sosiaalisen laadunvalvonnan malli (aiemmin *Business Social Compliance Initiative*). *Amfori BSCI* on eurooppalaisten vähittäiskauppojen ja maahantuojien perustama malli, jonka tavoitteena on parantaa riskimaiden tavarantoimittajien työoloja kansainvälisten sopimusten vaatimalle tasolle ja yritysten suorittaman tavarantoimittajien valvonnan selkeyttäminen ja yhtenäistäminen.¹⁵⁰ *SMETA* on kansainvälinen auditointijärjestelmä, joka edistää muun muassa työntekijöiden oikeuksien toteutumista.¹⁵¹ Viisi Lennolin toimittajaa sijaitsi riskimaissa. Lennolin toimitusjohtaja Pirjo Pystykoski-Sopanen oli käynyt yhdellä tehtaalla ja yhteistyötä oli tehty 10–12 vuotta, joiden aikana luottamus yritysten välillä oli rakennettu. Jatkossa auditointeja oli tarkoitus tehdä enemmän. Luomupuuvillalle ja kierrätysmateriaalille yritys vaati toimittajilta sertifikaatit¹⁵².

Yrityksen eettiset periaatteet (*Code of Conduct*) kuvaavat yrityksen yleiset vastuulliset toimintatavat, joita yrityksen tulee toiminnassaan noudattaa. Lisäksi eettisistä ohjeista tulee ilmetä, miten ja mihin epäilyistä toimintaohjeiden rikkomuksista tulisi ilmoittaa ja mitä näistä rikkomuksista seuraa. Eettisten ohjeiden rinnalla on yleisesti käytössä myös hankintojen vastuullisuusperiaatteet (*Supplier Code of Conduct*).¹⁵³ Kolmannen yrityksen toimittajilla oli käytössä *Code of Conduct* -periaate. Tarvittaessa kolmas yritys toimitti *Code of Conduct* -käytäntöön liittyvän asiakirjan myös omille asiakkailleen.¹⁵⁴ Haastattelujen perusteella voi päätellä, että kolmas haastateltava tarkoitti heidän yrityksessään olevan käytössä ainakin

¹⁴⁶ Räisänen ym. 2017, 249.

¹⁴⁷ KH > TM 13.6.2023.

¹⁴⁸ Räisänen ym. 2017, 203.

¹⁴⁹ IS > TM 15.5.2023.

¹⁵⁰ Koipijärvi & Kuvaja 2023, 221; Harmaala & Jallinoja 2012, 255.

¹⁵¹ Sedex 2023.

¹⁵² IS > TM 15.5.2023.

¹⁵³ Liappis ym. 2019, 211–212.

¹⁵⁴ KH > TM 13.6.2023.

hankintojen vastuullisuusperiaatteet. Lennolilla käytössä ollut toimittajille suunnattu *Code of Conduct* -periaate viittaa myös todennäköisesti hankintojen vastuullisuusperiaatteita koskevaan toimintaohjeeseen¹⁵⁵.

Annalalla käytettävällä villalla oli *mulesing-vapaa* sertifikaatti. Lähinnä asiakkaan toiveesta myös esimerkiksi ekopuuvillalle pyydettiin sen toimittajalta sertifikaatti, mutta lähtökohtaisesti sitä ei ollut. Toimittajilta tulevien lähetysten seurantakoodeja ja eränumeroita seuraamalla pääsi toimituksen alkuperän jäljille, samoin kangaspakkojen merkintöjen avulla, joista selvisi muun muassa, montako kiloa ja minkälaisilla rullilla kangasta oli minnekin lähtenyt. Annalalla ei ollut käytössä toiminnanohjausjärjestelmää tai vastaavaa ja se vaikeutti yhteistyötä joidenkin suurempien toimijoiden kanssa. Toisaalta ne asiakkaat, jotka sitä vaativat tai tarvitsivat, olivat marginaalissa. Asiat voidaan kuitenkin tehdä hyvin, järjestelmällisesti ja vastuullisesti, vaikkei siitä ole niin sanottua virallista leimaa. Kortesoja toivoi sellaista välimallia, että niin sanotun virallisen leiman saaminen olisi taloudellisesti järkevää myös pienelle yritykselle.¹⁵⁶

3.6 Jaettu vastuu

Haastateltavat puhuivat usein haastattelujen aikana sidosryhmäyhteistyöstä¹⁵⁷. Yrityksen omat työntekijät ovat yrityksen tärkein sidosryhmä ja voimavara¹⁵⁸. Haastatteluissa yrityksen työntekijöihin liittyvät vastuullisuusasiat tulivat esille usealla eri tavalla kahden näkökulman kautta. Pääasiassa haastateltavat pohtivat vastuullisuusnäkökulmaa työntekijöihin nähden työnantajan positiosta. Lisäksi työntekijöiden osallistuminen yrityksen vastuullisuustyöhön tuli esille haastatteluissa. Henkilöstön lisäksi muista sidosryhmistä etenkin toimittajat ja heidän vastuullisuusvaatimuksensa puhuttivat haastateltuja. Yritysten sidosryhmistä myös asiakkailla ja yksittäisillä kotimaisilla yhteistyökumppaneilla oli roolinsa yritysvastuun muodostumisessa.

¹⁵⁵ IS > TM 15.5.2023.

¹⁵⁶ H-MK > TM 9.5.2023.

¹⁵⁷ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹⁵⁸ Liappis ym. 2019, 28.

3.6.1 Yrityksen työntekijät

Arvoista puhuttaessa kolmas haastateltava otti esille henkilöstön hyvinvoinnin tärkeyden ja ylipäättään sen, että henkilöstöasiat ovat kunnossa. Yksittäisiä henkilökunnan hyvinvointia lisääviä tekijöitä olivat henkilökunnan tasa-arvoinen kohtelu ja vapaus kokoontua yhtiön tiloissa.¹⁵⁹ Tehdaspäällikkö oli tuotannon työntekijöiden esihenkilö ja työntekijät voivat kääntyä hänen puoleensa, jos jokin asia painoi mieltä. Yritys kuului työnantajajärjestöön ja työntekijät kuuluivat työntekijäliittoihin. Työntekijöillä oli myös mahdollisuus kehittyä ja kouluttautua työnantajan tuella. *Code of Conduct* -periaate oli eräänlainen tae siitä, että yrityksessä toimittiin vastuullisesti niin työntekijöitä kuin muitakin sidosryhmiä kohtaan. Kolmannessa yrityksessä koko henkilökunta teki jollakin tasolla vastuullisuustyötä.¹⁶⁰

Lennolilla vastuullisuusasiat, kuten vastuullisuuden kehittäminen ja henkilökunta, olivat operatiivisen johtajan vastuulla. Tarvittaessa operatiivinen johtaja oli myös myynnin tukena. Sopanen toivoi, että työpaikan ilmapiiri olisi sellainen, että työntekijöillä olisi matalakynnys lähestyä yrityksen johtoa. Osa Lennolin työntekijöistä oli kiinnostunut vastuullisuusasioista ja heidän kanssaan keskusteltiin esimerkiksi yrityksen vastuullisuusviestinnästä.¹⁶¹ Työntekijöiden osallistaminen, aito kuunteleminen ja vaikutusmahdollisuuksien luominen kuuluvat tämän päivän hyvään johtamiseen. Hyvällä ja kannustavalla työilmapiirillä on osoitettu tutkimusten mukaan olevan positiivinen vaikutus työn tuottavuuteen. Myös sairauspoissaolojen on osoitettu vähenevän, kun työntekijä voi kokonaisvaltaisesti hyvin.¹⁶²

Kortesoja nosti esille työntekijöiden työturvallisuuden kutomossa, jossa käytettävien lankojen ja kudontaprosessin tuli olla työntekijöille turvallinen. Annalassa vastuullisuus näkyi työntekijöiden pyrkimyksenä toimia yrittäjämäisesti siten, että toiminta oli kustannustehokasta. Kutomon vastuulla oli muun muassa valvoa tuotantoa tehokkaasti siten, että B-laatua syntyi mahdollisimman vähän. Kutomon tuotantoprosessi oli suunniteltu niin, että vastuullisuuden näkökulmasta siihen ei ollut enää kudontavaiheessa mahdollisuutta vaikuttaa.

¹⁵⁹ KH > TM 13.6.2023.

¹⁶⁰ KH > TM 13.6.2023.

¹⁶¹ IS > TM 15.5.2023.

¹⁶² Liappis ym. 2019, 132.

3.6.2 Yhteistyökumppanit

Haastateltavat kohtasivat vastuullisuuden vaatimuksia useiden yhteistyökumppaneiden taholta. Asiakkaat halusivat Suomessa valmistettuja tuotteita¹⁶³. Ruotsalaiset ja ranskalaiset yhteistyökumppanit vaativat yritykseltä vastuullisuuden todentavaa tietoa kuten sertifikaatteja¹⁶⁴. Etenkin toimittajat, asiakkaat ja erilaiset yksittäiset kotimaiset yhteistyökumppanit, esimerkiksi ylijäämämateriaalin hyödyntämiseksi, toistuivat monta kertaa puhuttaessa yrityksen vastuullisuusasioista¹⁶⁵. Tekstiilialalla tuotantoketjut raaka-aineen kasvatuksesta tai valmistuksesta valmiiksi tuotteeksi ovat pitkiä ja globaaleja. Erityisesti tästä syystä tiivis yhteistyö etenkin toimittajien ja alihankkijoiden kanssa on tärkeää kokonaisvaltaista yritysvastuuta rakennettaessa. Voidaankin puhua jaetusta vastuusta.

Pitkäaikaiset kumppanuussuhteet toimittajiin, alihankkijoihin ja asiakkaisiin korostuivat Lennolin yhteistyössä. Yhteistyö oli usein rakentunut vuosien, jopa vuosikymmenien aikana. Hyvien kontaktiensa ja osaamisensa vuoksi Lennolin toimitusjohtaja Pirjo Pystykoski-Sopanen oli avainasemassa yrityksen materiaalihankintoja tehtäessä. Tuotteiden sopimusvalmistaminen asiakkaille oli lisääntynyt viimeisten vuosien aikana ja erityisesti siinä tiivis yhteistyö asiakkaan kanssa korostui jo tuotekehitysvaiheessa. Vierailut toimittajien tehtailla ja päivinvastoin lisäsivät toimijoiden keskinäistä luottamusta. Myös messut olivat yhteistyökumppaneiden tapaamispaikkoja.¹⁶⁶

Suomen Tekstiili & Muoti ry mainittiin yhteistyökumppanina sekä Sopasen että kolmannen haastateltavan vastauksissa. Molemmat haastateltavat toivat esille yhdistyksen vastuullisuuskoulutukset.¹⁶⁷ Suomen Tekstiili & Muoti ry on tekstiili-, vaate- ja muotialan etujärjestö, joka tarjoaa koulutusta, asiantuntijapalveluita ja tapahtumia. Yhdistys myös neuvottelee työehtosopimukset, joita kaikki alan yritykset noudattavat. Suomen Tekstiili & Muoti ry:n tärkein tavoite on suomalaisen tekstiili- ja muotialan globaali menestyminen ja kestävä kehittyminen. Jäsenyritykset tuottavat muun muassa teknisiä tekstiilejä, kuitukankaita ja sisustustekstiilejä.¹⁶⁸ Suomen Tekstiili & Muoti ry oli hyvä yhteistyökumppani. Siltä sai ajankoh- taista tietoa alasta, ja lisäksi asiantuntijoiden kanssa saattoi keskustella ja saada sitä kautta

¹⁶³ IS > TM 15.5.2023.

¹⁶⁴ KH > TM 13.6.2023.

¹⁶⁵ IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹⁶⁶ IS > TM 15.5.2023.

¹⁶⁷ IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹⁶⁸ Suomen Tekstiili & Muoti ry 2023b.

tukea omaan osaamiseensa.¹⁶⁹ Kolmannelta yritykseltä Suomen Tekstiili & Muoti ry:n vastuullisuuskoulutuksiin osallistui vientipäällikkö¹⁷⁰.

3.7 Vastuullisuusraportointi

Yritysvastuuraportointi on yritykselle vapaaehtoista, mutta sen hyödyt ovat ilmeiset globaalissa taloudessa, jossa nopea tiedonvälitys ja sidosryhmien vaatimukset yritystoiminnan läpinäkyvyydestä luovat paineita kattavalle ja ajantasaiselle yritysvastuuraportoinnille. Yritysvastuuraportti on yrityksen työväline osoittaa kehitystä ympäristövastuun sekä taloudellisen ja sosiaalisen vastuun alueilla. Yritysvastuuraportoinnin kautta yritys saa tärkeää tietoa, jota se voi hyödyntää liiketoiminnassaan. Vastuullisuusraportointi antaa myös sidosryhmille taloudellista raportointia laajemman kuvan yrityksen toiminnasta.¹⁷¹ Vastuullisuusraportin määrälliset mittarit, aikaan sidotut tavoitteet ja konkreettiset tulokset ovat raportin ydin. Raporteissa katsotaan myös tulevaisuuteen arvioiden tulevia mahdollisuuksia ja riskejä.¹⁷² Yritysvastuuraportti on tarkoitettu sekä yrityksen sisäisen että ulkoisen viestinnän välineeksi¹⁷³. Raportin tekeminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus, vaan se tulee suhteuttaa esimerkiksi yrityksen kokoon nähden tarkoituksenmukaiseksi¹⁷⁴. Yritysvastuuraportista puhuttaessa käytetään usein nimitystä vastuullisuuskatsaus.

Vastuullisuus on ollut osa Lennolin toimintaa aina, mutta aiempaa systemaattisempi vastuullisuustyö aloitettiin vuonna 2019. Lennolin ensimmäinen vastuullisuuskatsaus vuodelta 2021 julkaistiin vuonna 2022. Tätä ennen yritys teki vastuullisuustyön päivitystä, jonka jälkeen ulkopuolisen konsultin avulla tehtiin vastuullisuuskatsaus. Sama konsultti oli mukana tekemässä myös vuoden 2022 vastuullisuuskatsausta, joka julkaistiin vuonna 2023. Lennolin vastuullisuuskatsaus oli haluttu pitää kevyehkönä raporttina. Siitä löytyi muun muassa yleistä tietoa yrityksestä ja raportointivuoden ajankohtaisista asioista sekä tietoa henkilökunnasta ja riskimaiden toimittajista. Materiaalien osalta tietoa löytyi esimerkiksi kierrätysmateriaalien käyttömääristä. Lennolille oli tärkeää, että raportista kävi ilmi, kuinka suuri osa yrityksen tuotannosta tehtiin omalla tehtaalla. Lennolin vastuullisuuskatsausta käytettiin

¹⁶⁹ IS > TM 15.5.2023.

¹⁷⁰ KH > TM 13.6.2023.

¹⁷¹ Niskala ym. 2013, 99–100.

¹⁷² Koipijärvi & Kuvaja 2020, 48.

¹⁷³ Rohweder 2004, 211.

¹⁷⁴ Koipijärvi & Kuvaja 2020, 49.

yrityksen sisällä ja se oli nähtävillä yrityksen verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa.¹⁷⁵ Yrityksen sisäinen viestintä vastuullisuusasioista on tärkeää yritysvastuun jalkauttamiseksi yrityksen toimintakulttuuriin. Vastuullisuudesta viestiminen on tärkeä keino tehdä yrityksen ulkopuolisille sidosryhmille näkyviksi vastuulliset teot, tuotteet ja palvelut. Onnistunut vastuullisuusviestintä näkyy parhaimmillaan yrityksen kilpailukyvyssä.¹⁷⁶

Vuonna 2022 julkaistiin ensimmäisen kerran Lennolin hiilijalanjälki, joka laskettiin vuodelta 2021. Laskennan suoritti Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy. Vuoden 2023 alusta Lennol liittyi Suomen Tekstiili & Muoti ry:n *Hiilineutraali tekstiiliala 2035*-sitoumukseen. Sitoumuksen myötä yritys sai käyttöönsä työkalun, jonka avulla yrityksessä laskettiin vuoden 2022 hiilijalanjälki. Yhtenä tärkeimpänä asiana hiilijalanjäljen laskemisessa Sopanen piti sitä, että yrityksen päästölähteet konkretisoituivat. Vuodesta 2023 alkaen hiilijalanjälkiraportti on ollut osa Lennolin vastuullisuuskatsausta.

Lennolilla sekä vastuullisuuskatsaus että hiilijalanjäljen laskenta tehdään jatkossa vuosittain. Ajatuksena on luoda oma systeemi, jonka avulla yrityksen vastuullisuusasioita ja asetettujen vastuullisuustavoitteiden täyttymistä voidaan tarkastella systemaattisesti useamman kerran vuodessa.¹⁷⁷ Kolmas yritys oli sitoutunut Tekstiili & Muoti ry:n *Hiilineutraali tekstiiliala 2035*-sitoumuksen. Yrityksen hiilijalanjäljen laskeminen oli haastattelua tehtäessä kesken.¹⁷⁸ Annalalla ei ollut vastuullisuuskatsausta eikä yrityksen hiilijalanjälkeä ollut laskettu. Hiilijalanjäljen laskemisella on ehkä enemmän ohjaavan vastuullisuuden merkitys ja tulevaisuudessa se voidaan laskea Annalalla.¹⁷⁹

3.8 Arvot yrityksen kivijalkana

Haastateltavilta kysyttiin yrityksen arvoista ja lisäksi haastateltavat toivat niitä esille haastattelujen eri kohdissa. Annalan arvoissa korostuivat koko tuotteen valmistusprosessin vastuullisuus ja tuotannon läpinäkyvyys. Tuotteiden tuli olla myös kauniita, turvallisia ja kulu- tusta kestäviä. Annalan arvojen mukaista oli valmistaa kaunista suomalaista designia Suomessa. Kortesoja puhui kotimaisen tekstiilituotannon ja myös laajemmin kotimaisen tuotannon puolesta. Annala on ainoa kotimaisia verhoilukankaita valmistava yritys. Suomen pitäisi

¹⁷⁵ IS > TM 15.5.2023.

¹⁷⁶ Liappis ym. 2019, 9.

¹⁷⁷ IS > TM 15.5.2023.

¹⁷⁸ KH > TM 13.6.2023.

¹⁷⁹ H-MK > TM 9.5.2023.

pitää huolta, ettei Suomessa oleva tietotaito katoaisi ulkomaille ja yritykset eivät siirtyisi ulkomaille halvemman tuotannon perässä.¹⁸⁰

Lennolille kotimaisuus oli Annalan tavoin tärkeä arvo. Uusien työpaikkojen luominen oli Lennolille merkityksellistä ja viime vuosina tuotantoa oli palautettu yhä enemmän takaisin Suomeen. Kumppanuus sekä toimittajiin, alihankkijoihin että asiakkaisiin oli Lennolille yksi arvoista. Pitkien kumppanuussuhteiden aikana yhteistyö syventyi ja tuotteita suunniteltiin jakaen osaamista yhteistyökumppaneiden kanssa. Vastuullisuus, sisältäen muun muassa vastuullisten materiaalien käyttämisen, kuului Lennolin arvoihin.¹⁸¹ Liiketoiminnan kannattavuus oli kolmannen yrityksen arvo. Se mahdollisti laadukkaiden ja turvallisten tuotteiden valmistamisen. Myös henkilöstön hyvinvointi oli tärkeä arvo ja sitä edistettiin muun muassa mahdollistamalla henkilöstön kehittyminen työssään.¹⁸²

Korkeiden kotimaisten tuotantokustannusten vuoksi Annalan hinnat olivat premium-tasoa. Hinoittelu oli osin myös arvovalinta. Kun tuote oli hintavampi, siitä pidettiin huomattavasti parempaa huolta kuin edullisemmista tuotteista, ja näin tuotteen käyttöikä pidentyi. Esimerkiksi sohvaa tulisi kohdella kunnioituksella, eikä hyppiä siinä kengät jalassa. Hyvin pidetyn tuotteen saattoi myös myydä paremmalla hinnalla, jos tuli tarve päästä siitä eroon.¹⁸³

3.9 Tulevaisuuden vastuullisuus

Yrityksen tulee seurata toimintaympäristönsä muutoksia ja reagoida niihin tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Yritysvastuusta on tulossa kovaa vauhtia yrityksen liiketoiminnan perusedellytys¹⁸⁴. Yritysvastuu vaatii yritykseltä ennakointia ja jatkuvia toimenpiteitä. Tulevaisuuden vastuullisuustoimet puhuttivat kaikkia haastateltuja.

Annalassa ei ollut lainkaan sellaisia kriittisiä pisteitä, jotka vaatisivat välittömiä toimia. Hiilijalanjäljen ja vastaavien laskeminen voi olla edessä tulevaisuudessa. Jos aikaa olisi, pienillä asioilla kuten paperittomalla konttorilla, voisi vielä parantaa yritysvastuuta.¹⁸⁵

¹⁸⁰ H-MK > TM 9.5.2023.

¹⁸¹ IS > TM 15.5.2023.

¹⁸² KH > TM 13.6.2023.

¹⁸³ H-MK > TM 9.5.2023.

¹⁸⁴ Liappis ym. 2019, 4.

¹⁸⁵ H-MK > TM 9.5.2023.

Lennol panostaa tulevaisuudessa nykyistä enemmän vastuullisuuteen. Yrityksen tarkoituksena on palkata tuotekehitykseen henkilö, jolla on yritykselle annettavaa myös vastuullisuusnäkökulmasta. Uuden henkilön palkkaaminen vapauttaisi ennen kaikkea Sopasen aikaa, jolloin hän voisi paneutua yritysvastuuasioihin nykyistä enemmän. Lennolilla tapahtuu sukupolvenvaihdos muutaman vuoden sisällä ja Sopanen siirtyy operatiivisen johtajan paikalta yrityksen toimitusjohtajaksi. Tulevaisuudessa Sopanen haluaa panostaa entistä enemmän systemaattisempaan henkilöstöjohtamiseen. Tavoitteena on löytää työkaluja, joiden avulla henkilökuntaa voidaan osallistaa aiempaa enemmän esimerkiksi yrityksen vastuullisuuskeskusteluun. Henkilökunnan ja johdon välille halutaan myös luoda entistä välittömämmät ja avoimemmat välit, jolloin johto olisi lähempänä työntekijöitä. Sopasen ajatuksena on tehdä tulevaisuudessa yrityksen sisäiseen käyttöön kevyt eettinen ohjeistus. Nykyisin vuoden välein julkaistavan vastuullisuuskatsauksen rinnalle on tarkoitus kehittää systeemi, jonka avulla vastuullisuusasioita voidaan tarkastella vuotta lyhyemmällä, esimerkiksi kolmen kuukauden, jaksolla. Jo olemassa olevaa vastuullisuuskatsausta voisi myös hyödyntää enemmän sosiaalisessa mediassa. Lähitulevaisuudessa on tarkoitus myös auditoida lisää yhteistyökumppaneita. Sopasen mukaan hänen oma vastuullisuusosaamisensa oli hyvä, mutta hän toi esille uuden oppimisen ja ajan hermoilla pysymisen tärkeyden.¹⁸⁶

Kolmannella yrityksellä on pyrkimys kehittää toimintaansa koko ajan. Kolmas haastateltava toivoi, että tulevaisuudessa löytyisi sellainen innovaatio, jonka avulla tuotannossa syntyvää tekstiilijätettä pystyisi hyödyntämään tämänhetkistä tehokkaammin. Tulevaisuudessa yrityksen täytyy tehdä vastuullisuusraportti jo siksikin, että yhteistyökumppanit tulevat vaati-
maan sitä. Tulevaisuudessa vastuullisuus tuodaan mahdollisesti esille jo yritysstrategiassa. Lisäksi yritys investoi uusia tekstiilikoneita, jotka mahdollistavat muun muassa uusia työta-
poja.¹⁸⁷

¹⁸⁶ IS > TM 15.5.2023.

¹⁸⁷ KH > TM 13.6.2023.

4 TULOKSET

Tässä tutkimuksessa etsittiin vastausta siihen, miten vastuullisuus toteutuu kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen käytännöissä. Tutkimuksessa löydettiin kahdeksan yritysten vastuullisuuskäytäntöä, jotka olivat materiaaleihin, kotimaiseen tuotantoon, tuotteiden pakkaamiseen, tuotteiden kuljettamiseen ja energiaan liittyvät käytännöt sekä sertifikaatit, henkilöstökäytännöt ja vastuullisuusraportointi. Materiaaleihin ja kotimaiseen tuotantoon liittyvistä vastuullisuuskäytännöistä oli eroteltavissa pienempiä kokonaisuuksia, jotka myös sellaisenaan olivat yritysten vastuullisuuskäytäntöjä. Materiaaleihin liittyviä käytäntöjä olivat kierrätysmateriaalien käyttäminen, materiaalien valinta ja ylijäämän minimointi. Materiaalien valintaan kuuluivat materiaalien alkuperään, tuotannon eettisyyteen, käsittelyaineiden käyttöön ja tuotteiden turvallisuuteen liittyvät käytännöt. Lisäksi materiaalien valintaan sisältyi valinta siitä, minkä materiaalin käyttöön päädyttiin. Ylijäämän minimointi liittyi vahvasti tuotesuunnitteluun, joka on oleellinen osa yrityksen kokonaisvaltaista vastuullisuutta. Kotimaiseen tuotantoon liittyviä käytäntöjä olivat työllistäminen, uusien työpaikkojen luominen Suomeen ja kotimaisen tekstiiliosaamisen säilyttäminen Suomessa. Yritysvastuusta puhuttaessa haastateltavat toivat esille yrityksen arvot ja tulevaisuuden vastuullisuuden, jotka liittyvät vahvasti vastuullisuuskäytäntöihin.

Tutkimusaineistosta löydettyjä vastuullisuuskäytäntöjä peilattiin tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimineeseen Elkingtonin kolmen pilarin malliin, jossa taloudellinen vastuu, ympäristövastuu ja sosiaalinen vastuu ovat eroteltu omiksi vastuullisuuden osa-alueikseen¹⁸⁸. Suurin osa löydettyistä vastuullisuuskäytännöistä sopi useaan vastuullisuuden osa-alueeseen ja tutkija hyväksyi sen tässä tutkimuksessa tiedostaen tiukan jaottelun ennemmin vääristävän yritysvastuun kokonaiskuvaa kuin selittävän sitä. Vastuullisuuskäytäntöjen kuumuminen useisiin vastuullisuuden osa-alueisiin ei ollut enää Elkingtonin kolmen pilarin mallin mukaista, minkä takia tutkimustulokset esitettiin siitä irrallisina.

4.1 Arvot yritysvastuun perustana nyt ja tulevaisuudessa

Yrityksen arvot luovat perustan yrityksen toiminnalle ja ohjaavat sen käytäntöjä. Tutkimusaineistosta löytyi viittauksia yritysten arvoihin ja pyydettyäessä kaikki kolme haastateltavaa

¹⁸⁸ Elkington 1999, 69–96.

tiivivistivät yrityksen arvot muutamaa niistä kuvaavaan lauseeseen. *Kokonaisketju on niin, että me pystytään tarjoamaan valmis paketti jokalailla. Se on kaunis katsella, se on hyvä, turvallinen, kestävä kuluttaa ja että me ollaan mietitty se prosessi niin materiaaleista, tuotannosta, tekijöistä lähtien ja sitten vielä mietitään jatkokäyttö sille tuotteelle. Silloin me ollaan läpikotaisin vastuullisia ja se kokonaisvaltaisuus on ehkä se mitä me halutaan korostaa meidän arvoissa myöskin ja se läpinäkyvyys.*¹⁸⁹ Annalan arvoista kaikki, lukuun ottamatta kauneutta yrityksen arvona, liittyivät vahvasti yritysvastuuseen, kuten esimerkiksi tuotantoketjun läpinäkyvyys ja tuotteiden turvallisuus.

Lennolin arvoissa korostuivat kotimaisen tuotannon ja kokonaisvaltaisen vastuullisuuden lisäksi yhteistyökumppanien merkitys vastuullisen liiketoiminnan rakentamisessa. *Ja sitten kumppanuus, et halutaan olla kumppaneita sekä meidän toimittajille, alihankkijoille että sitten asiakkaille, että meillä toimittajasuhteet on pitkiä, et on vuosia tai vuosikymmeniä toimitettu yhdessä. Ja nähdään messuilla ja paljon tavataan muutenkin meillä tehtaalla tai sitten toimittajien tehtaalla, että yhdessä niinku luodaan, suunnitellaan ja luodaan niitä asioita ja sitten sama niinku toiseen suuntaan, asiakkaiden suuntaan, että halutaan luoda semmoisia pitkiä kumppanuussuhteita, että yhdessä suunnitellaan ja saadaan antaa se meidän osaaminen niinku heidän asiakkaiden käyttöön. ...joo meillä kotimaisuus on yks iso ja tärkeä, että ollaan tosiaan yli viiskytviis vuotta toimitettu Jalasjärvellä, että halutaan pitää kiinni suomalaisesta työstä ja myös tuoda lisää tai luoda uusia työpaikkoja, et me on viime vuosien aikana paljon tuotu tuotantoa takasin Suomeen.*¹⁹⁰

Yritysvastuu on tullut jäädäkseen ja sen merkitys kannattavan liiketoiminnan perustana kasvaa tulevaisuudessa entisestään. Yrityksen vastuullisuustyö ei valmistu koskaan, vaan yrityksen täytyy seurata aikaansa ja kehittää vastuullisuustoimiaan koko ajan. Kaikki tutkimuksessa mukana olevat kolme yritystä nimesivät useita tulevaisuuden vastuullisuustoimia, joista keskeisimpiä olivat systemaattisempaan henkilöstöjohtamiseen panostaminen, vastuullisuusraportoinnin kehittäminen sekä entistä vastuullisempiin työtapoihin siirtyminen muun muassa laiteinvestointien kautta¹⁹¹.

¹⁸⁹ H-MK > TM 9.5.2023.

¹⁹⁰ IS > TM 15.5.2023.

¹⁹¹ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

4.2 Vastuullisuuskäytännöt suhteessa taloudelliseen vastuuseen, ympäristö vastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen

Kierrätysmateriaalien käyttäminen oli yksi tutkimusaineistosta löydettyistä vastuullisuuskäytännöistä. Kierrätysmateriaalien käyttämistä pidettiin osin synonyymina vastuullisen materiaalin käyttämiselle. Tarkempia perusteluja tälle oletukselle ei esitetty. Tiedetään, että termisesti kierrätetyn polyesterin hiilidioksidipäästöt ovat noin kolmasosa vastaavan neitseellisestä raaka-aineesta valmistetun polymeerin päästöistä¹⁹². Polymeeri on polyesterin valmistuksessa käytettävä raaka-aine, josta polyesteriä valmistetaan sulakehruulla¹⁹³. Kierrätyspolyesteri kuormittaa valmistusprosessin osalta vähemmän luontoa kuin neitseellisestä materiaalista valmistettu tuote, joten ainakin siinä mielessä sitä voidaan pitää vastuullisempaa materiaalina kuin neitseellisestä raaka-aineesta valmistettua vastaavaa tuotetta. Kierrätysmateriaalin käyttäminen tuotteissa kuului ympäristövastuun osa-alueeseen. Vaikka yritys haluaisi käyttää kierrätysmateriaalia, kaikki asiakkaat eivät olleet kiinnostuneita siitä.

Tutkimuksessa mukana olleiden yritysten tuotteiden valmistuksessa käyttämistä materiaaleista polyesterin lisäksi esille tuli puuvillan käyttö. Näiden kahden maailman eniten käytetyimmän tekstiilikuidun ympäristövaikutuksia vertailtiin aineistossa yhden haastateltavan toimesta¹⁹⁴. Sekä puuvillan että polyesterin valmistus kuormittavat luontoa, minkä vuoksi yrityksen materiaalien valintaan liittyvät kysymykset kuuluvat ympäristövastuun osa-alueeseen. Myös sosiaalisen vastuun näkökulma tulee huomioida yrityksen materiaalivalinnoissa. Esimerkiksi puuvillan kasvatukseen voi liittyä monia työntekijöiden oikeuksiin liittyviä tekijöitä kuten työolosuhteet ja palkkataso, jotka vastuullinen yritys huomioi toiminnassaan.

Mitä lyhyempi materiaalien matka toimittajalta Suomeen on, sitä vähemmän kuljetus kuormittaa ympäristöä ja sitä helpompi materiaalin alkuperän jäljille on päästä, jolloin vastuullinen tuotantoketju on helpompi todentaa. Euroopasta tuotaviin materiaaleihin ei tarvitse laittaa esimerkiksi homeenestokäsittelyaineita, kun taas kauempaa tuleviin tuotteisiin suojauskäsittely on välttämätön. Haastatteluissa tuotteiden turvallisuus ja puhtaus nousivat esille tärkeinä tekijöinä yritysvastuusta puhuttaessa. Tuotteiden viimeistykset lisäävät materiaalin aiheuttamaa kemikaalikuormaa sekä ihmisiä että luontoa kohtaan. Kuluttajien tulee voida luottaa käyttämiensä tuotteiden turvallisuuteen. Tuote on turvallinen, kun sen rakenteessa ei

¹⁹² Räisänen ym. 2017, 78.

¹⁹³ Räisänen ym. 2017, 74.

¹⁹⁴ H-MK > TM 9.5.2023.

ole sellaista epäkohtaa, jonka vuoksi tuote voisi aiheuttaa vaaran käyttäjänsä terveydelle¹⁹⁵. Tuotevastuussa ja kuluttajasuojavastuussa on kysymys sosiaalisesta vastuusta. Tuotteiden viimeistelyksien lisäksi myös esimerkiksi puuvillan kasvatuksessa käytettävät kemialliset aineet voivat aiheuttaa terveyshuolia puuvillapelloilla työskenteleville työntekijöille, mikä kuuluu myös sosiaalisen vastuun osa-alueeseen.

Tuotteet tulee suunnitella siten, että niiden koko elinkaari on vastuullinen. Tuotekehitys ja tuotannon ylijäämän minimointi kuuluvat oleellisena osana tuotesuunnitteluun. Kaikkien kolmen yrityksen tuotanto oli suunnittelu siten, että ylijäämämateriaalia syntyi mahdollisimman vähän¹⁹⁶. Tähän velvoittaa myös jätelaki, jonka tarkoituksena on muun muassa vähentää syntyvän jätteen määrää ja haitallisuutta sekä edistää luonnonvarojen kestäväää käyttöä¹⁹⁷. Tekstiiliteollisuudessa ylijäämää on kuitenkin vaikea välttää kokonaan, koska esimerkiksi kankaankudonnasta jäävät loimilankojen alku- ja loppusolmut. Yrityksissä pyrittiin hyödyntämään syntynyt ylijäämä¹⁹⁸. Jos yritys ei pysty hyödyntämään ylijäämämateriaalia, syntyy siitä jätettä, joka yrityksen täytyy kierrättää asianmukaisella tavalla.

Kolmas haastateltava kertoi yrityksen erittelevän muovit siten, että niiden kierrättäminen onnistui asianmukaisesti¹⁹⁹. Jätteen kierrättämisestä syntyy yritykselle kuluja, minkä vuoksi jätteen syntymistä tulisi välttää. Jättemäärän kasvu on enenevässä määrin koko yhteiskuntaa koskeva ongelma, jonka vähentämisessä yrityksillä on merkittävä rooli. Kulutusyhteiskunnan sijasta olisi kuvaavampaa puhua jäteyhteiskunnasta, niin hallitseva jäte on yhteiskunnassa²⁰⁰. Kaatopaikat kasvavat ja valtaavat yhä laajempia alueita sekä saastuttavat ympäristöä. Materiaalien tehokasta käyttöä voidaan tavoitella aktiivisen tuotekehityksen avulla, mitä Lennolilla tehtiin²⁰¹. Yrityksen tuotekehitys ja ylijäämän minimointi, jotka pienentävät samalla yrityksen aiheuttamaa jätekuormaa, kuuluvat ympäristövastuun osa-alueeseen. Lisäksi tuotekehityksen avulla saadut säästöt esimerkiksi hävikin pienentämisessä kuuluvat taloudellisen vastuun osa-alueeseen materiaali- ja jätteenkäsittelykustannusten vaikuttaessa yrityksen kannattavuuteen.

Kaksi kolmesta haastatellusta nostivat kysymättä esille yrityksen kotimaisen tuotannon. Kotimainen tuotanto oli ainakin osittain arvovalinta, jossa korostui työllistäminen, uusien

¹⁹⁵ Räisänen ym. 2017, 242.

¹⁹⁶ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹⁹⁷ Jätelaki 2011/646 § 1.

¹⁹⁸ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

¹⁹⁹ KH > TM 13.6.2023.

²⁰⁰ Valkonen, Pyyhtinen, Lehtonen, Kinnunen & Huilaja 2019.

²⁰¹ IS > TM 15.5.2023.

työpaikkojen luominen Suomeen ja kotimaisen tekstiiliosaamisen säilyminen Suomessa. Molemmissa yrityksissä kotimaisen tuotannon osuutta oli lisätty viimeisten noin kymmenen vuoden aikana. Ainakin yksi haastateltavista sanoi, että haasteista huolimatta kotimainen tuotanto on kuitenkin kokonaisvaltaisesti toimivampaa kuin tuotanto ulkomailla. Kotimaista tuotantoa perusteltiin myös sillä, että asiakkaat haluavat enenevässä määrin Suomessa valmistettuja tuotteita. Myös kolmannen yrityksen tuotteet valmistettiin Suomessa, vaikkei sitä tuotu esiin muuten kuin siitä erikseen kysyttäessä. Voi olla, että kolmas haastateltava piti kotimaista tuotantoa niin itsestään selvänä, ettei siksi maininnut siitä oma-aloitteisesti. Yrityksen tuotannon järjestäminen kuuluu monella tavalla taloudellisen vastuun osa-alueeseen. Palkkojen ja verojen maksaminen on oleellinen osa taloudellisen vastuun toteutumista. Tuotannon ollessa Suomessa yrityksen kansantaloudellinen merkitys korostuu, koska työllisyys- ja verovaikutukset kohdistuvat kotimaahan. Taloudellisen vastuun osa-alueeseen kuuluu myös innovaatioiden laajempi yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Kortesoja esitti huolensa, riittävätkö kotimaiset tekijät ja tuotanto hyödyntämään ja jalostamaan tekstiilialan innovaatioita, joita Suomessa tällä hetkellä kehitetään²⁰². Kotimaisen tuotannon lisäksi taloudellisen vastuun osa-alueeseen kuuluu kolmannen haastateltavan arvokeskustelun yhteydessä esille nostama yrityksen kannattavuus, jonka pohjalle kestävä liiketoiminta rakennetaan.

Tutkimusaineistosta löytyi useita yrityksen tuotteiden pakkaamiseen ja kuljettamiseen liittyviä vastuullisuuskäytäntöjä. Lennolilla tuotteiden yksittäispakkaamista muoviin oli vähennetty merkittävästi ja pakkaamiseen käytettävät hyväkuntoiset pahvilaatikat käytettiin uudelleen. Yrityksellä oli käytössä myös itse valmistettuja suuria puupohjaisia, ylijäämäkan-kaista ommeltuja niin sanottuja kestokasseja, joissa tuotteet toimitettiin asiakkaille ja jotka myöhemmin palautuivat asiakkailta Lennolille uudelleen käytettäväksi.²⁰³ Pakkaamiseen kuuluu valtavat määrät materiaalia ja etenkin muovin käytön vähentäminen edistää osaltaan yritysten ympäristövastuun toteutumista säästämällä uusiutumattomia luonnonvaroja ja vähentämällä jätteiden syntymistä. Muovin käytön vähentäminen kuuluu myös taloudellisen vastuun osa-alueeseen materiaalikulujen ja jätehuoltokustannusten pienentymisen myötä. Annalta asiakkaille lähtevät tuotteet pakattiin tiiviisti ja pieniä lähetyseriä vältettiin²⁰⁴. Lennol teki kuljetuksissa yhteistyötä muiden alueen toimijoiden kanssa, jotta lähtevät kuljetukset olisivat täysiä²⁰⁵. Kolmas haastateltava kertoi osan heidän käyttämistään kuljetusyrityksistä

²⁰² H-MK > TM 9.5.2023.

²⁰³ IS > TM 15.5.2023.

²⁰⁴ H-MK > TM 9.5.2023.

²⁰⁵ IS > TM 15.5.2023.

käyttävän vihreää energiaa²⁰⁶. Materiaalien kuljetukset voidaan katsoa kuuluvaksi ympäristövastuun osa-alueeseen. Kuljetuksissa vastuullisuutta voidaan tarkastella muun muassa kuljetusten energiatehokkuuden kautta, jolloin esimerkiksi suurten määrien kuljettaminen meriteitse on vastuullisempaa kuin lentorahtina kulkevat toimitukset. Myös kotimaankuljetusten täyteen pakatut kuormat tukevat ympäristövastuun toteutumista. Hyvin suunniteltu kuljetus parantaa yrityksen kannattavuutta pienentämällä kuljetuskustannuksia, näin ollen se kuuluu myös taloudellisen vastuun osa-alueeseen.

Tutkimuksessa mukana olevat yritykset tiedostivat käyttämänsä energian merkityksen yritysvastuun toteutumisessa. Aineistosta selvisi, ettei yrityksen käyttämän energian valinta ollut helppoa, ja että vastuullisuuden lisäksi siihen vaikutti yhdellä yrityksellä myös perinteet. Yrityksillä oli käytössään useita uusiutuvan energian muotoja kuten aurinkopaneelit, vesivoima ja pelletit. Lisäksi käytössä oli uusiutuvaa sähköä, jonka tuotantotavasta ei ollut tarkempaa tietoa. Fossiilisten polttoaineiden käyttöä oli tietoisesti vähennetty viimeisten vuosien aikana ja vain yhdellä yrityksellä oli käytössä varajärjestelmänä öljylämmitys. Energiaa pyrittiin myös käyttämään säästeliäästi. Yrityksen energian käyttö kuuluu ympäristövastuun osa-alueeseen. Luonnonvarojen tehokas ja säästäväinen käyttö sekä ilmastonmuutoksen torjuminen ovat vahvasti sidoksissa etenkin fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämiseen yrityksissä. Ainakin osa energiamuodoista olivat myös taloudellisesti kustannustehokkaita ja sitä kautta kuuluivat taloudellisen vastuun osa-alueeseen lisäten yrityksen kannattavuutta. Aurinkopaneelien oli laskettu maksavan itsensä takaisin muutamassa vuodessa, jonka jälkeen niiden kautta saatava energia oli muuta energiaa edullisempaa²⁰⁷. Kustannussäästöjä syntyi myös värjäyskoneen käyttämisestä kolmessa vuorossa, koska sen lämmittäminen ja peseminen vähenivät²⁰⁸.

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla yrityksillä oli käytössään erilaisia vastuullisesta yritystoiminnasta kertovia sertifikaatteja²⁰⁹. Sertifikaatit ovat eräänlainen lupaus ulkopuoliselle taholle, kuten asiakkaille ja toimittajille, että yritys noudattaa tiettyjä kolmannen osapuolen asettamia vastuullisuusvaatimuksia. Kolmas haastateltava kertoi ranskalaisten ja ruotsalaisten yhteistyökumppaneiden vaativan vastuullisuuden todentavia sertifikaatteja²¹⁰. Kortesoja ei kuitenkaan pitänyt virallisia sertifikaatteja välttämättömiä, joskin myönsi niiden

²⁰⁶ KH > TM 13.6.2023.

²⁰⁷ IS > TM 15.5.2023.

²⁰⁸ KH > TM 13.6.2023.

²⁰⁹ H-MK > TM 9.5.2023; IS > TM 15.5.2023; KH > TM 13.6.2023.

²¹⁰ KH > TM 13.6.2023.

puuttumisen joskus hankaloittavan yhteistyötä isojen yritysten kanssa²¹¹. Yritysten käytössä olleista sertifikaateista *ISO 14001* ja *OEKO-TEX® 100* -standardi sekä *Reach*-asetus liittyivät yrityksen ympäristöasioiden hallintaan ja kuuluivat näin ollen ympäristövastuun osa-alueeseen. Ympäristövastuun osa-alueeseen kuuluivat myös yritysten toimittajiltaan vaatimat sertifikaatit luomupuuvillalle, kierrätysmateriaalille ja villalle. Sosiaalisen vastuun osa-alueeseen taas kuuluivat osalla haastateltavista yrityksistä käytössä olevat *amfori BSCI* ja *SMETA* auditoinnit, jotka liittyivät työntekijöiden oikeuksien valvontaan. Suomessa työntekijöiden oikeuksia valvotaan myös esimerkiksi työturvallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien avulla²¹². Kortesoja kertoi työturvallisuuden toteutuvan kutomossa käytettävien lankojen ja kudontaprosessin kautta, koska ne olivat työntekijöille turvallisia²¹³.

Sosiaalisen vastuun näkökulmasta katsottuna henkilöstön hyvinvointi on oleellinen osa yritysvastuun toteutumisessa. Tämä tuli esille useissa eri kohdissa tutkimusaineistoa. Konkreettisia henkilökunnan hyvinvointia lisääviä tekijöitä olivat henkilökunnan tasa-arvoinen kohtelu, kokoontumisvapaus yhtiön tiloissa, oikeus tulla kuulluksi sekä kehittyä ja koulutautua työssään²¹⁴. Sopenen piti tärkeänä sellaista työilmapiiriä, jossa työntekijät uskaltavat tarpeen vaatiessa lähestyä johtoa matalalla kynnyksellä²¹⁵. Kolmas haastateltava kertoi yrityksen kuuluvan työnantajajärjestöön ja työntekijöiden kuuluvan työntekijäliittoihin²¹⁶. Eri-laiset työnantaja- ja työntekijäjärjestöt turvaavat osaltaan jäsentensä oikeuksia ja neuvottelevat muun muassa työehtosopimuksista.

Yritysvastuun toteutuminen vaatii yrityksen koko henkilökunnan sitoutumista ja yhteisesti sovittujen, vastuullista yritystoimintaa edistävien käytännön toimien toteuttamista. Työntekijöiden osallistuminen yrityksen vastuullisuustyöhön ei kuitenkaan tullut kovin vahvasti esille tutkimusaineistossa, mutta siihen viitattiin joitakin kertoja. Osa Lennolin työntekijöistä osoitti kiinnostusta vastuullisuusasioihin ja silloin heitä osallistettiin yrityksen vastuullisuustyöhön²¹⁷. Annalassa kutomon työntekijöiltä odotettiin tuotannon tehokasta valvontaa, jottei B-laatua pääse syntymään²¹⁸. Kolmas haastateltava kertoi, että koko yrityksen henkilökunta osallistui jollakin tasolla työpaikan vastuullisuustyöhön. Kolmas haastateltava ei kuitenkaan eritellyt, mitä työntekijöiden vastuullisuustoimet olivat käytännössä.²¹⁹

²¹¹ H-MK > TM 9.5.2023.

²¹² Liappis ym. 2019, 236.

²¹³ H-MK > TM 9.5.2023.

²¹⁴ KH > TM 13.6.2023.

²¹⁵ IS > TM 15.5.2023.

²¹⁶ KH > TM 13.6.2023.

²¹⁷ IS > TM 15.5.2023.

²¹⁸ H-MK > TM 9.5.2023.

²¹⁹ KH > TM 13.6.2023.

Code of Conduct -periaate oli käytössä osalla yrityksistä. Eettisenä ohjeistuksena periaate läpileikkaa niin työntekijöiden kuin muidenkin sidosryhmien vastuullisen kohtelun kuuluen näin sosiaalisen vastuun osa-alueeseen. Haastatteluaineistosta selvisi, että yritykset voivat hoitaa vastuullisuusasioitaan asiallisesti, vaikkei heillä ollut virallisia sertifikaatteja. Tässä korostui yhteistyökumppanien luotettavuus ja yrityksen oma aktiivisuus selvittää esimerkiksi riskimaissa sijaitsevien tavarantoimittajien vastuullisuustoimia. Eri asia on, pystyykö yritys vakuuttamaan sidosryhmänsä toiminnan vastuullisuudesta ilman kolmannen osapuolen puolueetonta arvioita asiasta.

Yritysvastuuraportointi on osa yrityksen vastuullisuustyötä. Vastuullisuusraportit tuovat näkyväksi yrityksen vastuullisuustoimia ja siten tukevat yritystoiminnan avoimuutta, jota sidosryhmät odottavat yrityksiltä. Yritys voi jakaa vastuullisuuskatsauksensa esimerkiksi yrityksen verkkosivuilla, kuten Sopanen kertoi, ja tuoda näin näkyväksi yrityksen vastuullisuusasioita²²⁰. Vastuullisuusraportti on myös yrityksen sisäinen työkalu, jonka avulla yritys voi saada tärkeää tietoa toiminnastaan sekä sitouttaa henkilökuntaa yrityksen vastuullisuustyöhön. Vastuullisuusraportin määrälliset mittarit, lyhyen ja pitkän tähtäimen tavoitteet sekä konkreettiset tulokset auttavat yritystä tekemään vastuullisuustyöstä suunnitelmallista ja johdonmukaista. Sopanen kertoi, että vaikka vastuullisuus on kuulunut yrityksen toimintaan aina, vastuullisuusraportoinnin aloittamista pidettiin koko yrityksen systemaattisen vastuullisuustoiminnan alkuna²²¹. Kortesoja puolestaan kertoi esimerkiksi hiilijalanjäljen laskemisen olevan lähinnä ohjaavaa vastuullisuutta, eikä kokenut vastuullisuusraportointia välttämättömäksi. Annalan verkkosivuilta löytyi tietoa yrityksen vastuullisuusasioita ja vastuullisuudesta viestimistä pidettiin ainakin jollakin tasolla tärkeänä.²²² Vastuullisuusraportin ei tule olla itsetarkoitus, vaan sen tulee aidosti antaa yritykselle ja sidosryhmille luotettavaa tietoa yrityksen vastuullisuusasioiden tilasta. Yrityksen vastuullisuusraportointi kattaa laajasti koko vastuullisuuden kentän ja näin ollen se jakaantuu taloudellisen vastuun, sosiaalisen vastuun ja ympäristövastuun osa-alueisiin.

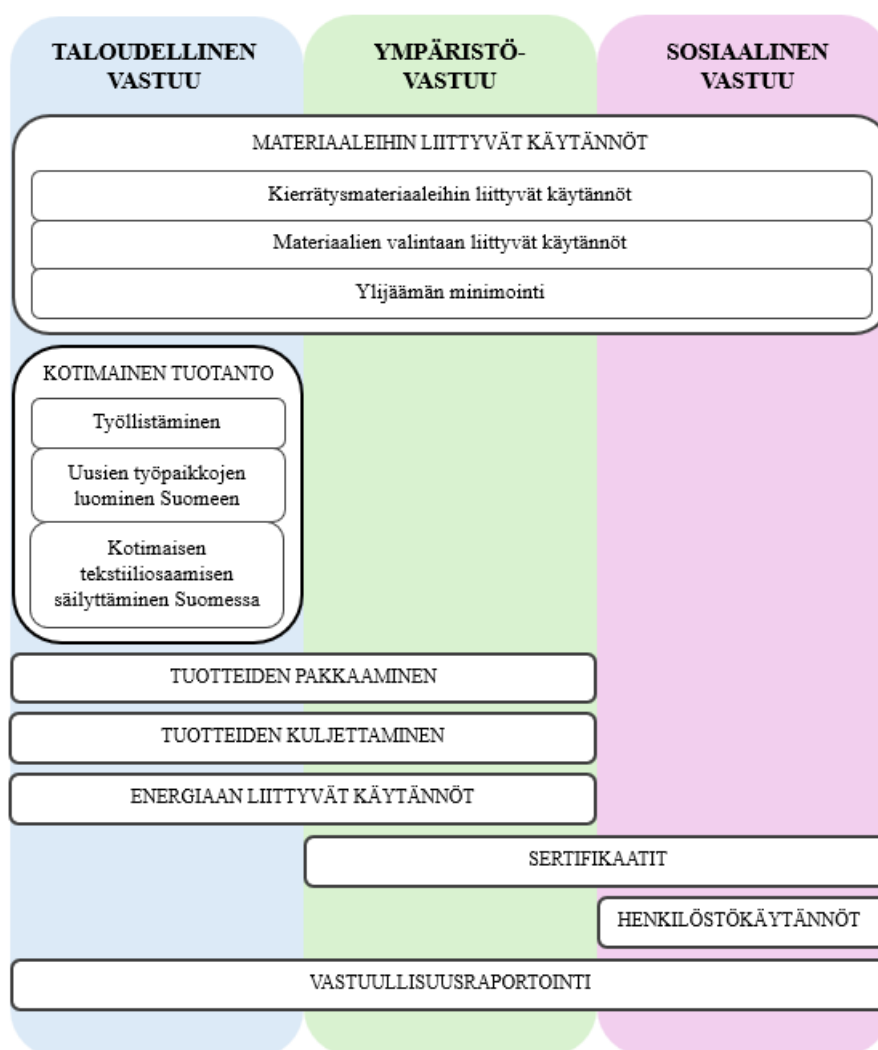
²²⁰ IS > TM 15.5.2023.

²²¹ IS > TM 15.5.2023.

²²² H-MK > TM 9.5.2023.

4.3 Löydetyt vastuullisuuskäytännöt

Tässä tutkimuksessa löydetty kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen vastuullisuuskäytännöt esitetään alla olevassa kuviossa asettaen ne taloudellisen vastuun, ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun osa-alueille sallien vastuullisuuskäytäntöjen kuuluminen myös useaan osa-alueeseen. Taloudellisen vastuun ja ympäristövastuun osa-alueisiin sijoittui molempiin 40 prosenttia löydetystä vastuullisuuskäytännöistä. Sosiaalisen vastuun osa-alueeseen sijoittui 20 prosenttia vastuullisuuskäytännöistä.



KUVIO 1. Kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen vastuullisuuskäytännöt.

Vastuullisuusraportointi ja materiaaleihin liittyvät käytännöt, jotka sisälsivät kierrätysmateriaalien käyttämisen, materiaalien valinnan ja ylijäämän minimoinnin, kuuluivat kaikille kolmelle vastuullisuuden osa-alueelle. Kotimainen tuotanto, sisältäen työllistämisen, uusien

työpaikkojen luomisen Suomeen ja kotimaisen tekstiiliosaamisen säilyttämisen Suomessa, kuului ainoastaan taloudellisen vastuun osa-alueeseen. Henkilöstökäytännöt kuuluivat ainoastaan sosiaalisen vastuun osa-alueeseen. Muut löydetty vastuullisuuskäytännöt kuuluivat kahden vastuullisuuden osa-alueen alle. Tuotteiden pakkaaminen, kuljettaminen ja energiaan liittyvät käytännöt asettuivat sekä taloudellisen vastuun että ympäristövastuun osa-alueisiin. Sertifikaatit puolestaan kuuluivat ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun osa-alueisiin.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessa etsittiin vastausta siihen, miten vastuullisuus toteutuu kolmen kotimaisen tekstiilialan yrityksen käytännöissä. Tutkimustulokset osoittivat, että vastuullisuus oli onnistuttu viemään yritysten käytäntöihin laajasti ja että vastuullisuus oli vaikuttavaa ja yritystoimintaa ohjaavaa. Löydetty vastuullisuuskäytännöt jakautuivat kaikkien kolmen vastuullisuuden osa-alueen eli taloudellisen vastuun, ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun kesken osan sijoittuessa useisiin osa-alueisiin. Vastuullisuuskäytäntöjen kuuluminen useaan vastuullisuuden osa-alueeseen ilmensi sitä, että yritysvastuu on laaja ja monitasoinen asia. Yritys vastuun toteutumisen kannalta oleellista on, että kaikki vastuullisuuden eri osa-alueisiin kuuluvat käytännöt täydentävät toisiaan ja vain yhdessä ne muodostavat yritys vastuun kokonaisuuden. Mikään vastuullisuuden osa-alue ei näin ollen ole toistaan tärkeämpi, vaikka esimerkiksi riippuen yrityksen toimialasta osa-alueiden merkitys yrityksen käytännöissä voi painottua eri tavalla.

Tutkimuksessa löydettyistä vastuullisuuskäytännöistä 40 prosenttia sijoittui sekä taloudellisen vastuun että ympäristövastuun osa-alueisiin. Yrityksen vahva taloudellinen vastuu luo vastuullisen yritystoiminnan toimintaedellytyksiä myös muille vastuullisuuden osa-alueilla. Taloudellinen vastuu kiteytyy yrityksen kannattavuuteen eikä ilman kannattavaa liiketoimintaa ole yritystä, joka voisi toteuttaa minkäänlaista yritys vastuuta. Vastuullisuuskäytäntöjen syvempi tarkastelu osoitti, että useat vastuullisuuskäytännöt liittyivät enemmän tai vähemmän taloudelliseen vastuuseen. Tutkimuksen mukaan yksittäisistä taloudellisen vastuun osa-alueista merkittävin oli kotimainen tuotanto, johon kuuluivat työllistäminen, uusien työpaikkojen luominen Suomeen ja kotimaisen tekstiiliosaamisen säilyttäminen Suomessa. Näitä kaikkia vastuullisuuskäytäntöjä voidaan pitää merkittävinä niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vuoksi. Osa tutkimuksessa mukana olleista yrityksistä oli palauttanut tuotantoaan takaisin Suomeen, mikä kertoi myös yrityksen halusta toimia arvojen mukaisesti, vaikkei se välttämättä ainakaan heti olisi taloudellisesti kannattavaa.

Ympäristövastuun osa-alueella mikään yksittäinen vastuullisuuskäytäntö ei korostunut muita enemmän ja ympäristöön liittyvät vastuullisuuskäytännöt kuuluivat, yhtä lukuun ottamatta, myös johonkin toiseen vastuullisuuden osa-alueeseen. Materiaaleihin liittyviin käytäntöihin kuuluva kierrätysmateriaalien käyttö sijoittui ainoastaan ympäristövastuun osa-alueeseen. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka kierrätysmateriaalia käytettiin, asiakkaat eivät aina olleet kiinnostuneita siitä. Tähän voi olla syynä esimerkiksi epäily

kierrätysmateriaalista valmistetun tuotteen laadusta. Asiakkaiden negatiivinen suhtautuminen kierrätysmateriaalin käyttöön tuotannossa voi hidastaa yrityksen pyrkimystä käyttää vastuullisempia materiaaleja. Yritysten tulisiakin aktiivisesti opastaa ja rohkaista asiakkaitaan valitsemaan myös kierrätysmateriaalista valmistettu tuote. Materiaalivalinnoissa tulisi myös huomioida tuotteen käyttötarkoitus. Ympäristövastuun osa-alueeseen kuuluvien vastuullisuuskäytäntöjen jakautuminen myös muihin vastuullisuuden osa-alueisiin kertoi ympäristövastuun levittäytymisestä yrityksen toimintaan monin tavoin. Lisäksi se korosti sitä, että ympäristövastuu ei yksinään riitä, vaan kaikkien vastuullisuuden osa-alueiden toimia tarvitaan yritys vastuun onnistumiseksi.

Sosiaalisen vastuun osa-alueeseen kuului 20 prosenttia tutkimuksessa löydetystä vastuullisuuskäytännöistä. Sosiaalisen vastuun osa-alueella yritysten työntekijöihin liittyvät vastuullisuuskäytännöt, kuten henkilöstön hyvinvointi ja työntekijöiden työturvallisuus, tulivat esille. Myös yhteistyökumppaneiden tärkeä rooli yritys vastuun rakentamisessa korostui muun muassa pitkäaikaisina kumppanuuksina, kun muun muassa tuotekehitystä tehtiin yhteistyössä toimittajien kanssa. Asiantuntijapalveluita tarjoava Suomen Tekstiili & Muoti ry mainittiin tärkeänä yhteistyökumppanina. Tekstiiliala muuttuu ja kehittyy nopeasti. Yrityksille on tärkeää, että heillä on kattava asiantuntijaverkosto, jonka kautta alan uusinta tietoa ja neuvoja on saatavilla. Työntekijöiden osallistuminen yrityksen vastuullisuustyöhön jäi tutkimuksessa vähälle huomiolle. Tämä on huomionarvoista siksi, että kuten tutkimustuloksista voi nähdä, yrityksistä löytyi kuitenkin paljon vastuullisesta toiminnasta kertovia käytänteitä. Osa yrityksen työntekijöiden toteuttamasta vastuullisuustyöstä voi olla niin arkipäiväistä toimintaa yrityksessä, ettei sen edes ajatella kuuluvan vastuullisuustyöhön. Osaltaan tämä kertoo vastuullisuuskäytäntöjen integroitumisesta syvälle yrityksen käytäntöihin vahvistaen yritys vastuun toteutumista.

Tutkimusaineistosta löytyneet tulevaisuuden vastuullisuuteen liittyvät asiat eivät ole käytäntöjä ennen kuin ne toteutuvat. Ne kuitenkin osoittavat, että yritykset eivät pidä vastuullisuutta vain tämän hetken trendinä, vaan siihen halutaan panostaa myös tulevaisuudessa. Yritys vastuun näkökulmasta on huomionarvoista, että yritykset tekevät suunnitelmia tulevaisuuden vastuullisuutta silmällä pitäen ja tiedostavat yritys vastuun vaativan jatkuvia toimenpiteitä ja pitkäjänteistä suunnittelua.

Tutkijan esiymmärrys yritys vastuusta oli hyvä johtuen tutkijan kotimaisen tekstiilimuotolun kaupallisella alalla toimimisesta ja kiinnostuksesta yritys vastuuasioihin yli kymmenen

vuoden ajan. Lisäksi tutkija hankki uutta tietoa aiheesta etenkin tutkimuksen alkuvaiheessa ja syvensi sitä tutkimuksen edetessä. Tutkijan tärkeimpiä oivalluksia tutkimuksen aikana oli oppia luottamaan tutkimusprosessiin. Tutkimusaineistosta tehdyt havainnot ohjasivat tutkijaa eteenpäin läpi hankalampienkin tutkimusvaiheiden. Tutkija palasi tutkimuksen aikana usein tutkimuskysymykseen ja teoreettiseksi viitekehykseksi asettamaansa Elkingtonin kolmen pilarin malliin tarkastellen sitä suhteessa aineistosta tehtyihin havaintoihin ja kyseenalaistaen sen toimivuutta²²³. Elkingtonin kolmen pilarin malli osoittautui toimivaksi viitekehykseksi aineiston analyysivaiheessa, tosin tutkija rikkoi tietoisesti kolmen pilarin mallin rajausta sijoittaa löydetty merkityskokonaisuudet ja myöhemmin löydetty vastuullisuuskäytännöt vain yhden vastuullisuuden osa-alueen alle. Tutkimusaineistosta löydettyjen vastuullisuuskäytäntöjen pakottaminen vain yhden vastuullisuuden osa-alueen alle olisi antanut väärän kuvan vastuullisuuskäytäntöjen vaikuttavuudesta laajassa yritys vastuun kokonaisuudessa. Jos kyseessä olisi ollut poikkeus, tutkija olisi voinut sivuuttaa asian huomautuksella, mutta koska tutkimusaineistosta löydetty vastuullisuuskäytännöt sopivat perustellusti kahta lukuun ottamatta useampaan kuin yhteen vastuullisuuden osa-alueeseen, ei tätä voinut pitää poikkeuksena. Tutkimustulosten esittäminen ilman yhteyttä Elkingtonin kolmen pilarin malliin antoi tutkijalle mahdollisuuden tulkita tuloksia ilman kolmen pilarin mallin aiheuttamia rajoitteita. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli tärkeää, että tutkija pysyi tutkimuksen loppuun asti avoimena ja rehellisenä tuloksille pyrkien esittämään ne totuudenmukaisesti. Laadulliselle tutkimusprosessille tyypilliseen tapaan tutkija kävi koko tutkimuksen ajan dialogia tutkimusaineiston kanssa peilaten löydöksiään teoreettiseen viitekehykseen ja yhdistäen siihen omaa ymmärrystään aiheesta.

Tutkimuksen johdonmukainen eteneminen ja tutkimusmetodin yksityiskohtainen kuvaaminen lisäsivät osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä olleeseen haastatteluun liittyi joitakin seikkoja, jotka tutkija tiedosti ja joita tutkija halusi pohtia. Kuten tutkielmassa on useaan otteeseen todettu, yritys vastuu on laaja kokonaisuus. Tutkijan oli haastava saada haastateltavilta yhden haastattelun aikana tyhjentävää vastausta laajasta teemasta. Tutkijan etukäteen huolella miettimät kysymykset edistivät laadukkaan haastatteluaineiston saamista. Haastattelutilanteissa tutkija myös antoi haastateltaville reilusti aikaa vastata kysymyksiin ja myöhemmin haastattelun aikana täydentää vastauksiaan, jolloin haastateltavat saivat mahdollisuuden kertoa sen hetkistä ajatuksistaan mahdollisimman kattavasti. Haastateltavat eivät saaneet haastattelukysymyksiä etukäteen, koska tutkija

²²³ Elkington 1999, 69 – 96.

ei halunnut ennalta mietittyjä vastauksia, jotka olisivat pohjautuneet esimerkiksi suoraan yritysten liiketoimintasuunnitelmiin. Tutkija ja haastateltavat olivat toisilleen ennalta tuntemattomia, mikä osaltaan vaikutti haastattelutilanteisiin. Osa haastateltavista vaikutti haastattelun alussa hieman jännittyneiltä, minkä vuoksi haastateltavilta saattoi jäädä jotakin oleellista sanomatta. Toisaalta haastateltavat kertoivat asioista välillä hyvinkin runsassanaisesti, mikä teki tutkimusaineistosta rikkaan. Myös tutkimuksen aihe, yritysten vastuullisuuskäytännöt, saattoivat asettaa haastateltaville ennakkopaineita johtuen sidosryhmien asettamista odotuksista yritysten vastuullisuustoimia kohtaan.

Tässä subjektiivisen antipositivismin hengessä toteutetussa tutkimuksessa arvokasta oli tieto siitä, millaista tietoa tutkija sai haastateltavilta siinä ainutlaatuisessa hetkessä haastateltavien kertomana. Tutkija hyväksyi edellä esitettyjen tutkimusaineiston mahdollisten puutteellisuuksien kuuluvan oleellisesti tutkimuksen luonteeseen ilman, että ne heikensivät tutkimustuloksia, vaan päinvastoin korostivat tutkimuksen ainutlaatuisuutta.

Vastuullisuuskäytännöt eivät voi toteutua ilman yrityksen koko henkilöstön panosta. Tämän tutkimuksen tutkimusaineistossa yrityksen henkilöstön rooli vastuullisuuskäytäntöjen toteuttajina ei tullut vahvasti esille. Haastateltavat eivät korostaneet sitä ja toisaalta tutkimuksessa yritysvastuun käytäntöjä tutkittiin ylimmän johdon näkökulmasta. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia, millaisena vastuullisuuskäytännöt näyttäytyvät yrityksen henkilöstön näkökulmasta ja miten henkilöstö kokee itsensä osana yritysvastuun toteutumista.

Tämän tutkimuksen tulokset täydentävät niin tekstiilialan kuin myös laajemmin yritys vastuusta tehtyjen tutkimusten kenttää konkritsoiden vastuullisuuskäytäntöjä tekstiilialan yritysten näkökulmasta. Tutkimustulokset osoittavat, että vaikka yritys vastuu on laaja kokonaisuus, sitä voi lähestyä käytännönläheisesti rakentaen yrityksen vastuullisuutta osa kerrallaan. Tutkimuksessa löydettyjen vastuullisuuskäytäntöjen määrä ja vaikuttavuus yritystoiminnan monitasoisina yrityksen arkeen ja totuttuihin toimintatapoihin integroituina käytänteinä vahvistavat yritys vastuun kokonaisvaltaista toteutumista yrityksessä. Tämän tutkimuksen mukaan vastuullisuus ei ole pelkkää yritysten sanahelinää ja korulauseita, vaan vastuullisuus on käytännön toimenpiteitä kohti entistä parempaa yritys vastuuta.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet

Opinnäytetyöt

Ruokamo, A. (2016). Matka kohti vastuullisuutta – Kokonaisvaltainen vastuullisuus vaate-
tusalan yrityksessä. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62657/AnnariinaRuokamo.gradu.pdf.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Viitattu 9.4.2024.

Haastattelut

Kolmas haastateltava KH > TM. Haastatellut Tiina Meriläinen. Haastattelu Teams-sovelluksella. 13.6.2023. Tallennettu ja haastattelijan muistiinpanot.

Hanna-Maria Kortesoja H-MK > TM. Haastatellut Tiina Meriläinen. Haastattelu Teams-sovelluksella 9.5.2023. Tallennettu ja haastattelijan muistiinpanot.

Iina Sopanen IS > TM. Haastatellut Tiina Meriläinen. Haastattelu Teams-sovelluksella 15.5.2023. Tallennettu ja haastattelijan muistiinpanot.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Aaltonen, M. & Kovalainen, A. (2001). Johtaminen sosiaalisena konstruktiona. Helsinki. Swedish School of Economics and Business Administration.

K. & H. Annala Oy. (2024) Tietoa meistä. Lapua. <https://www.annala.fi/page/37/tietoa-meista>. Viitattu 21.4.2024.

Anttila, P. (2006). Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. (2. p.). Hamina. Akatiimi Oy.

Berger, P. L. & Luckmann, T. (1994). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon sosiologinen tutkielma. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki. Gaudeamus. Englanninkielinen alkuteos 1966.

Carroll, A. B. (2021). Corporate Social Responsibility: Perspectives on the CSR Construct's Development and Future. *Business & Society*. 60 (6). 1258–1278.

Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*. Indiana University School of Business. 34 (4). 39–48.

Dufva, M. & Rekola, S. (2023). Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224. https://media.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf. Viitattu 26.3.2024.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK. (2019). Vastuullisuuden suunnannäyttäjät. Käytännön työkaluja ja esimerkkejä yritysvastuun johtamiseen. https://ek.fi/wp-content/uploads/EK_Vastuullisuusjulkaisu_final_net_11.9.2019.pdf. Viitattu 26.3.2024.

Elkington, J. (1999). Cannibals with Forks. The Triple Bottom Line of 21st Century Business. Oxford. Capstone Publishing Ltd.

FIBS. (2023a). Tiivistelmä. Yritysvastuu 2023 –tutkimus. https://fibsry.fi/wp-content/uploads/2023/05/FIBS_Yritysvastuu-2023_Tiivistelma_Final.pdf. Viitattu 26.3.2024.

FIBS. (2023b). Kohti kestävämpää maailmaa. <https://fibsry.fi/>. Viitattu 7.2.2023.

FIBS. (2023c). Kohti kestävämpää maailmaa. <https://fibsry.fi/tietoa-meista/>. Viitattu 7.2.2023.

Finnwatch. (2022). Mitä pikamuodin jälkeen? Oikeudenmukainen ekologinen siirtymä vaate- ja tekstiiliteollisuudessa. https://finnwatch.org/images/reports_pdf/Mita_pikamuodin_jalkeen__-raportti_3.pdf. Viitattu 23.3.2024.

Fonecta. 2023. Finder. <https://finder.fi/Sisustustekstiilit/K+%26+H+Annala+Oy/Lapua/yhteystiedot/226362>. Viitattu 25.2.2024.

Harmaala, M. & Jallinoja, N. (2012). Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Helsinki. Sanoma Pro.

- Heljala, H., Myllymäki, M. & Suomalainen M. (2023). Mikä on pk-yritysten vaikutus talouteen – määritelmällä on väliä. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mika-on-pk-yritysten-vaikutus-talouteen-maaritelmalla-on-valia/>. Viitattu 4.12.2023.
- Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). Vastuullisuuden tulevaisuus. Miten vastuullisuus kohtaa kestävyiden ja vaikuttavuuden? Sitra. https://media.sitra.fi/app/uploads/2022/06/sitra_vastuullisuuden_tulevaisuus_fin_0822.pdf. Viitattu 22.3.2024.
- Huhtinen, A-M. & Tuominen, J. (2020). Fenomenologia. Ihmisten kokemukset tutkimuksen kohteena. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 296–307.
- ILO. International Labour Organization. (2023). The Rana Plaza disaster ten years on: What has changed? <https://www.ilo.org/infostories/en-GB/Stories/Country-Focus/rana-plaza>. Viitattu 7.2.2023.
- Jolanki, O. & Karhunen, S. (2010). Renki vai isäntä? Analyysiohjelmat laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa P. Nikander, M. Hyvärinen & J. Ruusuvuori. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino. 395–410.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020a). Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 9–20.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020b). Laadullisen tutkimuksen aineiston hankintamenetelmiä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 99–102.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020c). Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 141–144.
- Juutinen, S. (2016). Strategisen yritysvastuun käsikirja. Helsinki. Talentum Pro.
- Jätelaki 2011/646. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110646#L1>.
- Kallio, T. J. & Palomäki, J. (2020). Teoria, empiria ja käytäntö. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 86–98.

Kananen, J. (2017). Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kekäle, J. & Puusa, A. (2020). Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 41–56.

Koipijärvi, T. & Kuvaja, S. (2020). Yritysvastuu 2.0 - Johtamisen uusi normaali. (2. p.). Helsinki. Kauppakamari.

Kuhn, T. (1994) Tieteellisten vallankumousten rakenne. Suomentanut Kimmo Pietiläinen. Helsinki. Art House Oy. Englanninkielinen alkuteos The structure of scientific revolutions. 1962. (2. p.). 1969.

Kuvaja, S. (2015). Vastuun kantajat. Tekstiilialan yritysten vastuullisuuskäytäntöjä. Helsinki. Suomen Tekstiili & Muoti ry.

Laine, P-M. & Vaara, E. (2012). Strategia kuuluu henkilöstölle! Dialoginen näkökulma strategiatyöhön. Teoksessa S. Mantere, K. Suominen & E. Vaara (toim.) Toisinajattelua strategisesta johtamisesta (2. p.). Helsinki. Sanoma Pro. 29–42.

Lennol Oy. (2024). Monipuolisia ratkaisuja. Jalasjärvi. <https://lennol.fi/>. Viitattu 21.4.2024.

Liappis, H., Vanhala, A. & Pentikäinen, M. (2019). Menesty yritysvastuulla. Käsikirja kokonaisuuteen. Helsinki. Edita.

Niinimäki, K. (2011). From Disposable to Sustainable: The Complex Interplay between Design and Consumption of Textiles and Clothing. <https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/d26efd8f-ae07-441d-9fa0-d2bbaea6c7a5/content>. Väitöskirja. Aalto-yliopisto. Viitattu 9.4.2024.

Niinimäki, K., Peters, G., Dahlbo, H., Perry, P., Rissanen, T. & Gwilt, A. (2020). The environmental price of fast fashion. https://finix.aalto.fi/wp-content/uploads/2021/04/Nature_review_Niinimaki-2020.pdf. Nature Reviews Earth & Environment. 1(4). 189–200.

Niskala, M., Pajunen, T., Tarna-Mani, K., & Niskala, M. (2013). Yritysvastuu. Raportointi- ja laskentaperiaatteet. Helsinki. KHT-Media.

Osakeyhtiölaki 2006/624. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624#O1L1P5>.

Puusa, A. (2020a). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 103–117.

Puusa, A. (2020b). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 145–156.

Puusa, A. & Juuti, P. (2020a). Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 25–40.

Puusa, A. & Juuti, P. (2020b). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 75–85.

Rohweder, L. (2004). Yritysvastuu: Kestävää kehitystä organisaatiotasolla. Porvoo. WSOY.

Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa P. Nikander, M. Hyvärinen & J. Ruusuvuori. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino. 424–431.

Räisänen, R., Rissanen, M., Parviainen, E. & Suonsilta, H. (2017). Tekstiilien materiaalit. Helsinki. Finn Lectura.

Sedex. (2023). SMETA, the world's leading audit. <https://www.sedex.com/solutions/smeta-audit/>. Luettu 12.1.2024.

Seppälä, L. (2022). Responsibility and Sustainability in the Outdoor Clothing Industry based on the website communication of the brands in 2009 and 2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-336-5>. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Viitattu 23.3.2024.

SFS Suomen standardit ry. (2023a). Standardi, sertifikaatti ja CE-merkintä – tunne erot ja yhtäläisyydet. <https://sfs.fi/standardi-sertifikaatti-ja-ce-merkinta/>. Viitattu 28.11.2023.

SFS Suomen standardit ry. (2023b). ISO 9001 Laadunhallinta. <https://sfs.fi/standardeista/tutustu-standardeihin/suositut-standardit/iso-9001-laadunhallinta/>. Viitattu 28.11.2023.

SFS Suomen standardit ry. (2023c). ISO 14000 Ympäristöjohtamisen standardisarja. <https://sfs.fi/standardeista/tutustu-standardeihin/suositut-standardit/iso-14000-ymparisto-johtamisen-standardisarja/>. Viitattu 28.11.2023.

Suomen Tekstiili & Muoti ry. (2023a). Tekstiilikuituopas. <https://www.stjm.fi/tekstiilikuidut/spinnova/>. Viitattu 29.11.2023.

Suomen Tekstiili & Muoti ry. (2023b). Suomen Tekstiili & Muoti. <https://www.stjm.fi/suomen-tekstiili-muoti/>. Viitattu 28.11.2023.

Tienari, J. & Meriläinen, S. (2021). Johtaminen ja globaali talous (5. p.). Helsinki. Alma Talent.

Tilastokeskus. (2023). Pienet ja keskisuuret yritykset. https://www.stat.fi/meta/kas/pienet_ja_keski.html. Viitattu 13.9.2023.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2023). Energia- ja ilmastostrategia. <https://tem.fi/energia-ja-ilmastostrategia>. Viitattu 29.11.2023.

United Nations. (2023). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>. Viitattu 7.2.2024.

Valkonen, J., Pyyhtinen, O., Lehtonen, T-K., Kinnunen, V. & Huilaja, H. (2019). Tervetuloa jäteyhteiskuntaan! Aineellisen ylijäämän kanssa eläminen. Tampere. Vastapaino.

Pro gradu -tutkielman haastattelukysymykset

Taustakysymyksiä

1. Nimi
2. Koulutus
3. Tehtävänimike
4. Nykyinen työnantaja
5. Liikevaihto (Katso valmiiksi, mutta varmista v. 2022)
6. Henkilöstömäärä (Katso valmiiksi, mutta varmista v. 2022)
7. Kauanko ollut töissä yrityksessä ja kauanko nykyisessä työtehtävässä?

Vastuullisuudesta

8. Miten teidän yrityksessänne puhutaan yritysvastuusta?
Jatkokysymys
Käytetäänkö asiasta erilaisia nimityksiä?
9. Mikä on roolisi yritysvastuuseen liittyvissä asioissa?
Koetko, että nykyinen osaamisesi on riittävä?
(Voi tarkentaa miksi ja/tai miten kysymyksillä)
10. Millaisia rooleja muulla henkilökunnalla on vastuullisuuteen liittyen?
Onko vastuualueita jaettu jotenkin? Miten?
11. Onko teidän yrityksenne hallituksessa/johtoryhmässä yritysvastuun ammattilaisia?
12. Onko teidän yrityksessänne erillisiä vastuullisuustyön ohjausryhmiä tai vastavia ja mikä on näiden ryhmien kokoonpano ja tehtävä?

13. Millaisia toimintaohjeita yrityksellänne on? (esim. *Code of Conduct* -eettiset periaatteet)

14. Kerrotko yrityksenne arvoja?

15. Pohjustus: Nyt onkin tullut jo paljon asioita, siitä miten toteutatte yritysvastuuta. Millaisilla muilla tavoilla yrityksessä toteutetaan yritysvastuuta? (konkreettisia esimerkkejä)

- strategia, tuotesuunnittelu, tuotanto, toimitusketju. Esim. miten tuotesuunnittelussa ja tuotannossa vastuullisuus on huomioitu?
- taloudellinen vastuu, ympäristövastuu ja sosiaalinen vastuu

16. Miten mittaatte vastuullisuuden toteutumista?

Koetteko, että vastuullisesta toiminnasta saatava liiketoimintahyöty on suurempi kuin siihen käytettävät resurssit?

17. Miten raportoitte vastuullisuuden toteutumisesta?

18. Miten näet yritysvastuun kehittyvän tulevaisuudessa?

Uskotko, että yrityksen vastuullisuuteen käytettävät resurssit lisääntyvät?

19. Onko vielä jotain mitä haluat sanoa käsitellyistä aiheista?

Voinko tarvittaessa palata asiaan ja kysyä tarkentavia kysymyksiä sähköpostilla?

HAASTATTELUSOPIMUS

Tämä sopimus koskee *Tiina Meriläisen* pro gradu - tutkielmaa varten tallennettavaa ja litteroitavaa haastattelua. Tutkielman aihe on ”yritysten vastuullisuus käytännöt”. Tutkielma on osa opiskelijan Muodin, tekstiilitaiteen ja materiaalitutkimuksen maisteriopintoja Lapin yliopistossa. Tutkielman ohjaajana toimii tekstiilialan professori, Heidi Pietarinen Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnasta (p. 040 484 4401, heidi.pietarinen@ulapland.fi).

Haastattelun kesto on noin 1 tunti. Alkuperäistä tallennetta kuuntelee vain haastattelija ja tallenne tuhotaan litteroinnin jälkeen. Aineistosta tullaan esittämään näytteitä valmiissa tutkielmassa, ja haastateltava saa tulla esille omalla nimellään. Haastattelija sitoutuu säilyttämään haastatteluaineiston niin, ettei luovuta sitä ulkopuolisille. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavalla on oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa.

Allekirjoittamalla tämän sopimuksen suostun siihen, että haastattelu tallennetaan ja haastattelumateriaalia voidaan käyttää yllä mainitussa pro gradu -tutkielmassa.

Paikka ja aika:

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja aika:

Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys

Sopimuksesta on tehty kaksi saman sisältöistä kappaletta, joista toinen jää haastattelijalle ja toinen haastateltavalle.

HAASTATTELUSOPIMUS

Tämä sopimus koskee *Tiina Meriläisen* pro gradu - tutkielmaa varten tallennettavaa ja litteroitavaa haastattelua. Tutkielman aihe on ”yritysten vastuullisuus käytännöt”. Tutkielma on osa opiskelijan Muodin, tekstiilitaiteen ja materiaalitutkimuksen maisteriopintoja Lapin yliopistossa. Tutkielman ohjaajana toimii tekstiilialan professori, Heidi Pietarinen Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnasta (p. 040 484 4401, heidi.pietarinen@ulapland.fi).

Haastattelun kesto on noin 1 tunti. Alkuperäistä tallennetta kuuntelee vain haastattelija ja tallenne tuhotaan litteroinnin jälkeen. Aineistosta tullaan esittämään näytteitä valmiissa tutkielmassa, mutta haastateltavan nimi ei tule missään esille ja mahdolliset tunnistetiedot häivytetään aineistosta. Haastattelija sitoutuu säilyttämään haastatteluaineiston niin, ettei luovuta sitä ulkopuolisille. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavalla on oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa.

Allekirjoittamalla tämän sopimuksen suostun siihen, että haastattelu tallennetaan ja haastattelumateriaalia voidaan käyttää yllä mainitussa pro gradu -tutkielmassa.

Paikka ja aika:

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja aika:

Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys

Sopimuksesta on tehty kaksi saman sisältöistä kappaletta, joista toinen jää haastattelijalle ja toinen haastateltavalle.